

Врз основа на член 75 ставови 1 и 2 и член 82 став 1 од Уставот на Република Македонија, вршителот на функцијата претседател на Република Македонија и претседател на Собранието на Република Македонија, издава

У К А З
ЗА ПРОГЛАСУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО
НАСЛЕДСТВО

Се прогласува Законот за заштита на културното наследство,
што Собранието на Република Македонија го донесе на седницата одржана на 19 март 2004 година.

Бр. 07-1238/1
19 март 2004 година
Скопје

Вршител на функцијата
Претседател
на Република Македонија,
Претседателот на Собранието
на Република Македонија,
д-р **Љупчо Јордановски**, с.р.

Претседател
на Собранието на Република
Македонија,
д-р **Љупчо Јордановски**, с.р.

ЗАКОН
ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО
НАСЛЕДСТВО

ГЛАВА I

ОПШТИ ОДРЕДБИ

Предмет на уредување

Член 1

Со овој закон се утврдуваат видовите, категориите, идентификацијата, начините на ставање под заштита и другите инструменти на заштита на културното наследство, режимот на заштита и користењето на културното наследство, правата и должностите на имателите и ограничувањата на правото на сопственост на културното наследство во јавен интерес, организацијата, координацијата и надзорот, стручните звања и други прашања што се од значење за единството и функционирањето на системот за заштита на културното наследство во Република Македонија.

Културно наследство

Член 2

Културно наследство во смисла на овој закон се материјални и нематеријални добра коишто, како израз или сведоштво на човековото творештво во минатото и сегашноста или како заеднички дела на човекот и природата, поради своите археолошки, етнолошки, историски, уметнички, архитектонски, урбанистички, амбиентални, технички, социолошки и други научни или културни вредности, својства, содржини или функции, имаат културно и историско значење и заради нивната заштита и користење се наоѓаат под правен режим согласно со овој и друг закон.

Основни поделби на културното наследство

Член 3

(1) Културното наследство во смисла на членот 2 на овој закон, според неговите својства, може да биде: недвижно, движно и духовно.

(2) Културното наследство во смисла на членот 2 на овој закон, според неговото значење, може да биде: од особено и од друго културно и историско значење (во натамошниот текст: значајно културно наследство).

(3) Културното наследство во смисла на членот 2 на овој закон, според степенот на неговата загрозеност, може да биде : незагрозено и загрозено (во натамошниот текст: културно наследство во опасност).

Цели на заштитата

Член 4

(1) Основна цел на заштитата е:

1. Зачувување на културното наследство во изворна состојба;
2. Создавање на што поповолни услови за опстанок на културното наследство и за задржување на интегритетот на сите податоци што тоа ги носи во себе како сведоштво, извор или своевиден документ;
3. Ширење на сознанијата за вредностите и значењето на културното наследство и за неговата улога во културната идентификација и
4. Оспособување на културното наследство, според неговата намена и значење, да служи за задоволување на културните, научните, едукативните, естетските, верските, економските, туристичките и другите потреби на граѓаните и на општеството.

(2) Оперативна цел на заштитата е преземање на активности за спречување на дејства, појави и влијанија со кои се врши или може да настане оштетување, уништување, растурање, исчезнување, деградирање и противправно присвојување на културното наследство.

(3) Крајна цел на заштитата е пренесување на културното наследство на идните генерации.

Основи на заштитата

Член 5

(1) Културното наследство е темелна вредност на Република Македонија што се заштитува во секакви околности.

(2) Заштитата на културното наследство е од јавен интерес и се остварува задолжително на целата територија на Република Македонија.

(3) Културното наследство се заштитува според неговите вредности, значење и степен на загрозеност, без оглед на времето, местото и начинот на создавањето или кој го создал и во чија сопственост или владение се наоѓа, како и без оглед дали е од световен или религиозен карактер и на која конфесија припаѓа или дали е регистрирано.

(4) Со евидентирање, прогласување или друг начин на ставање под заштита, регистрација и означување на културното наследство според одредбите на овој закон не може да се промени видот на сопственоста, ниту неговиот сопственик.

(5) Добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство се заштитуваат во обем и на начин утврдени со овој закон.

(6) Недвижното културно наследство и недвижните добра од ставот (5) на овој член се заштитуваат заедно со нивната непосредна околина, преку утврдување на контактни зони согласно со овој закон.

(7) Движното културно наследство се заштитува како поединечно добро или како збирка.

(8) Културното наследство се користи според неговата природа и намена согласно со целите на заштитата. Недвижното културно наследство се користи за активен живот во него и како фактор на одржливиот развој.

Остварување на заштитата

Член 6

(1) Заштитата на културното наследство се остварува особено со:

1. Вршење на дејности од областа на културата што во целост или делумно се однесуваат на заштитата на определен вид културно наследство (во натамошниот текст: дејности за заштита);

2. Вршење на управни, стручни и други работи на заштита што се од значење за остварување на функциите на државата и правата и должностите на граѓаните и правните лица во врска со културното наследство;

3. Организирање мрежа на специјализирани служби и постојани советодавни и координативни тела за заштита, како на национално, така и на локално ниво;

4. Утврдување на национална стратегија за заштита и нејзино ефикасно спроведување;

5. Развивање на свеста за значењето на културното наследство и опасностите на кои е изложено и потребата од негова заштита (протекторска свест);

6. Изградување и унапредување на компатибилен информативен систем за културното наследство и негово поврзување со специјализираните и општите системи и мрежи на национално и меѓународно рамниште;

7. Меѓународна помош, соработка и заштита на националното културно наследство и

8. Стимулирање на невладините организации и приватните иницијативи за заштита и користење на културното наследство.

(2) Заштитата на недвижното културно наследство се остварува и со негово задолжително вклучување во просторните и урбанистичките планови и во плановите и програмите за заштита на животната средина и природата, како и со негов третман како фактор на одржливиот економски и социјален развој, особено во насока на развојот на културниот туризам, домувањето, специфичните занимања и едукацијата.

(3) Заштитата на движното културно наследство се остварува и со ефикасно управување со ризиците на кои тоа е изложено, особено во поглед на нелегалните ископувања, криумчарењето, кражбите, присвојувањето и другите противправни дејствија, како и во поглед на условите на чување, ракување, транспорт, изложување и друго.

(4) Заштитата на духовното културно наследство се остварува и со изработување и чување на записи за него, како и со поттикнување на неговото пренесување во изворните и другите средини.

Субјекти на заштитата

Член 7

(1) Остварувањето на заштитата на културното наследство е првенствено должност и одговорност на државата и нејзините органи и јавни служби.

(2) Единиците на локалната самоуправа и нивните органи и јавни служби се одговорни за остварувањето на заштитата во рамките на нивните надлежности утврдени со овој и со друг закон.

(3) Правните и физичките лица, определени за вршење работи на заштитата на културното наследство согласно со овој закон се одговорни за остварување на заштитата во рамките на доверените овластувања.

(4) Сопствениците и другите иматели на културното наследство се одговорни за одржувањето, чувањето, почитувањето и правилното користење на културното наследство и имаат права и должности утврдени со овој и друг закон.

(5) Грижата за културното наследство и неговото почитување е должност на секој граѓанин.

Управни работи, дејности и работи на заштита

Член 8

(1) Управните и одредени стручни работи на заштитата на културното наследство ги вршат Министерството за култура и Управата за заштита на културното наследство, како орган во состав на Министерството за култура (во натамошниот текст: Управа).

(2) Заштитата на архивската граѓа ја врши Државниот архив на Република Македонија (во натамошниот текст: Архивот).

(3) Стручните работи во системот за заштита на културното наследство од областа на културата, со исклучок на работите од ставовите (1) и (2) на овој член, се остваруваат со вршење на дејноста за заштита на недвижното културно наследство (во натамошниот текст: споменичка дејност) и дејности за заштита на движното културно наследство (музејска, библиотечна и кинотечна).

(4) Дејностите за заштита од ставот (3) на овој член, според видот на културното наследство ги вршат јавни установи за заштита на културното наследство (во натамошниот текст: јавни установи за заштита), други установи и други правни лица, согласно со овој и друг закон.

(5) Работите на заштита на фонотечните добра и духовното културно наследство ги вршат субјекти овластени од министерот за култура.

Примена на други прописи од областа на културата

Член 9

(1) На основањето, работата и престанокот на јавните установи за заштита, раководењето, управувањето, одлучувањето, финансирањето и управниот надзор се применуваат одредбите од Законот за културата, доколку со овој закон поинаку не е определено.

(2) Со закон поблиску се уредува вршењето на музејската, библиотечната и кинотечната дејност, вклучувајќи ги работите од доменот на музејското и библиотечното работење што не се однесуваат на заштитата на културното наследство.

Право на сопственост на културно наследство

Член 10

(1) Предмет на правото на сопственост може да биде недвижно и движно културно наследство.

(2) Културното наследство од ставот (1) на овој член може да биде во сопственост на Република Македонија (државна сопственост), на единиците на локалната самоуправа и на други правни лица и физички лица.

(3) Културно наследство и добро за кое основано се претпоставува дека претставува културно наследство што ќе се најде во земја или вода, без оглед дали е извадено, се смета дека е во државна сопственост. Во други случаи, во поглед на правото на сопственост се применуваат прописите за стекнување на сопственост на најдени ствари.

(4) Културно наследство во државна сопственост се смета и:

1. Движно културно наследство чиј сопственик на несомнен начин ќе изрази волја дека не сака повеќе да го држи, односно дека го напушта;

2. Недвижно културно наследство, за кое правото на сопственост ќе биде избришано врз основа на изјава за откажување од сопственост дадена од сопственикот во форма на исправа погодна за упис на правото во јавната книга за запишување на правата на недвижностите, при што правото на сопственост на Републиката ќе биде запишано врз основа на таквата изјава, по извршеното бришење на правото на дотогашниот сопственик и

3. Културно наследство чиј сопственик не е познат, во рок од десет години доколку се работи за недвижно добро, односно во рок од три години, доколку се работи за движно добро, сметано од денот на донесувањето на решението за определување старател на таквото добро.

Значење на одделни изрази во овој закон (поимник)

Член 11

Одделни изрази употребени во овој закон го имаат следново значење:

1. "Заштита на културното наследство" во смисла на овој закон е истражување, идентификација, валоризација, ревалоризација, категоризација, прогласување, регистрација и означување на културното наследство, негово чување, почитување, негување и одржување, конзервација, реставрација, реконструкција, дислокација и ревитализација, како и превенција, надзор, реституција, презентација, популаризација и секој друг облик на непосредно или посредно зачувување на културното наследство што се остварува во јавен интерес (во натамошниот текст: заштита);

2. "Културно - историско значење" е општокултурно и друго значење што е од јавен интерес од гледна точка на општата или националната историја, културата, уметноста, науката или техниката;

3. "Национален", односно "национална" е поим што се употребува во смисла на Законот за култура и меѓународните конвенции предметни за заштитата на културното наследство и го одразува јавниот, односно државниот интерес во културата;

4. "Валоризација" е стручна и научна процена на вредностите и својствата на добрата според утврдени критериуми, во функција на нивно ставање под заштита и подведување под соодветен режим на заштита;

5. "Ревалоризација" е стручно и научно преценување на вредностите и својствата на културното наследство, во функција на потврдување, проширување, засилување или намалување на дејството на заштитата, вклучувајќи и нејзино изземање или престанување;

6. "Категоризација" е определување на степенот на значење на културното наследство во јавен интерес, во функција на пропишување соодветен режим на заштита, утврдување на приоритетите во заштитата, разграничување на надлежностите и примена на ратификуваните меѓународни договори;

7. "Одржување" е задржување на културното наследство во состојба на оптимална целосност и функционалност, со навремено преземање на оперативни мерки и дејствија што програмски се повторуваат;

8. "Чување" е систематско надгледување на состојбата на заштитените добра, нивно засолнување, сместување, складирање, амбалажирање и друг облик на згрижување, правилно ракување, физичко и техничко обезбедување од неповикан пристап или неовластена употреба и штетни дејствија од кој било вид и осигурување од ризици на кои тие се или можат да бидат изложени;

9. "Почитување" е воздржување од дејствија насочени против заштитените добра, вклучувајќи ја нивната употреба во цели што би можеле да ги изложат на опасност од оштетување и уништување, како и претпазливост при изборот и примената на средствата и методите на заштита;

10. "Конзервација" е постапка и метод на зачувување на заштитеното добро во изворна, односно состојба во која е затекнато, без додавање на елементите што се уништени или недостасуваат;

11. "Рестаурација" е постапка и метод на автентично обновување на делумно уништено заштитено добро, со додавање на деловите што недостасуваат во форма и изглед што ги имале или со отстранување на несоодветните делови или додатоци.

12. "Реконструкција" е постапка и метод на обновување на заштитено добро што во поголем дел е уништено или чии конструктивни и други делови се дотраени;

13. "Ревитализација" е постапка и метод на враќање на животот во спомениците и старите градби во состав на споменичките целини, било со задржување или враќање на првобитната или некоја од поранешните функции, било со давање нова функција која соодветствува со нивната природа и значење и со карактерот на средината во која се наоѓаат;

14. "Интегрирана заштита" е вкупност од мерки на зачувување и активно вклучување на недвижното културно наследство во животот на заедницата како фактор на одржлив општествен развој, особено во областа на планирањето и уредувањето на просторот, инвестиционата изградба, заштитата на животната средина и природа и друго;

15. "Реституција" е враќање на движни добра од културно и историско значење во земјата на потеклото, односно земјата на која и припаѓаат или од чија територија биле насилно однесени;

16. "Реквирирање" е присилно одземање на движни добра од културно и историско значење за време на вооружен судир и окупација за потребите на војската;

17. "Антиквитет" ("старина") е предмет со уметничка, историска, научна, културна или друга слична вредност, стар најмалку сто години или помалку од тоа ако е или постанува редок поради тоа што веќе не се произведува, прави или создава;

18. "Збирка"(колекција) е множество од еднородни или разнородни предмети што, без оглед на индивидуалните карактеристики и самостојна намена на секој предмет одделно, поради специфичните својства на поврзаност, како целина има препознатлива културна, историска, уметничка, научна или друга слична вредност, функција или значење и може да се идентификува како самостоен објект на заштита;

19. "Колекционер" е лице кое на непрофесионална основа и за лични потреби се занимава со собирање на предмети од културно, историско, уметничко, научно или друго слично значење, оформувајќи една или повеќе осмислени целини од нив со статус на збирка;

20. "Имател" е сопственикот, носителот на правото на користење и секое друго правно и физичко лице коешто по која и да е правна основа го држи заштитеното добро;

21. "Право на користење" е стварно право изведено од правото на сопственост на Република Македонија, односно на единицата на локалната самоуправа врз заштитено добро кое му е дадено во владение на правно лице или физичко лице, со тоа што неговиот носител стекнува право на владение и користење на тоа добро заради заштита како културно наследство, односно заради правна заштита од посегнувањата на трети лица;

22."Рекогносцирање" е потврдување на точноста на сознанијата за археолошкото наследство врз основа на претходно извидување на одредена месност;

23. "Заштитено добро" е добро за кое е воспоставена заштита на начин утврден со овој закон;

24. "Заштитено подрачје" е подрачјето во рамките на утврдените граници на заштитеното добро и неговата контактна зона;

25. "Контактна зона" е просторот околу недвижноста што е од значење за зачувување на нејзиниот историски контекст со режим на заштита различен од режимот на заштита на недвижноста, што е предмет на заштита и

26."Акт за заштита" е решение за привремена заштита, решение за прогласување значајно културно наследство, одлука за прогласување културно наследство од особено значење и одлука за утврдување резервирана археолошка зона.

ГЛАВА II

ВИДОВИ И КАТЕГОРИИ НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Оддел 1

ВИДОВИ НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

1.1. Недвижно културно наследство

Споменици

Член 12

(1) Споменици се поединечни градби, односно дела на архитектурата и на градежништвото или нивни делови и остатоци, вклучувајќи ги елементите и структурите од археолошки карактер, скулпторски, сликарски или дела на применетата уметност и на техничката

култура трајно поврзани за одредена средина, натписи, пештерни живеалишта, надгробни споменици, меморијални објекти и обележја поврзани со значајни настани и истакнати личности, други поединечни недвижни добра од културно и историско значење, заедно со инсталациите, украсните елементи и другите движни предмети што се трајно споени за самата градба или трајно служат за нејзино искористување.

(2) Споменици се сметаат и зградите чија главна и ефективна намена е чување или изложување на движно културно наследство, како и посебните скривници определени за сместување на движното културно наследство во случај на вооружен судир.

Споменички целини

Член 13

(1) Споменички целини се урбани, рурални и други населби или нивни делови и остатоци, вклучувајќи ја опремата на населбите, земјоделски, индустриски и други стопански комплекси и изолирани или поврзани групи градби коишто со своето единство или вклопеност во пејзажот сочинуваат топографски определена целина.

(2) Споменички целини се сметаат и центрите во кои се наоѓаат значен број на споменици и движно културно наследство, определени како објект на заштита во случај на вооружен судир.

Културни предели

Член 14

Културни предели се посебни делови од пејзажот коишто се истакнуваат како области на специфична интеракција на човекот и природата, односно како делумно изградени и уредени подрачја, култни места, места поврзани со битки или други значајни настани, градишта, некрополи и други археолошки наоѓалишта или места што сведочат за постоењето на човекот во просторот и времето, неговите активности, начин на живеење, обичаи, верувања или посебни традиции.

1.2. Движно културно наследство

Археолошки предмети

Член 15

(1) Археолошки предмети се сите движни наоди од кој било вид и материјал, ископани од земја или извадени од вода, кои потекнуваат од периоди што се предметни за археологијата или нејзините помошни науки.

(2) Археолошки предмети се сметат и наодите коишто се откриени како самостојни творби или како остатоци од карактеристични делови на некогашни градби, чие трајно подведување под режим на движно културно наследство е научно основано, освен кога постојат причини за нивна рекомпозиција или кога нивното зачувување на самото место (ин ситу) е приоритетен јавен интерес (саркофази, епиграфски споменици, столбови, скулптури и друго).

(3) Археолошки предмети се сметаат и деловите, односно елементите добиени со трајно раздвојување (раслојување, вадење, симнување) од откриената градба, кога тоа е направено како мерка на заштита (подни и сидни мозаици, фрески, сакрална и профана архитектонска пластика и друго).

Етнолошки предмети

Член 16

(1) Етнолошки предмети се движни добра што сведочат за начинот на живеењето, активностите, обичаите, обредите, верувањата, идеите и креациите што се неопходни за да се разберат етничките карактеристики и промените во материјалната и духовната култура на македонскиот народ и на заедниците во Република Македонија.

(2) Етнолошки предмети се сметаат и деловите, односно елементите добиени со раздвојување од објектите што имаат етнолошко значење (мусандри, розети, таваници и друго).

Историски предмети

Член 17

(1) Историски предмети се движни добра поврзани со значајни историски настани или со активности на културни, националноослободителни, револуционерни и други политички движења и организации, просветни, културни, научни, верски, спортски и други институции и здруженија, државни органи или со животот и работата на истакнати личности, вклучувајќи ги старините што не припаѓаат на другите видови движно културно наследство, како и задолжителниот примерок на државни пари.

(2) Историски предмети се сметаат и деловите добиени со раздвојување од објектите што имаат историско значење, поинакви од оние од членот 15 ставови (2) и (3) на овој закон.

Уметнички предмети

Член 18

(1) Уметнички предмети се движните уметнички дела од областа на ликовните уметности и тоа: слики и цртежи направени со рака на која било основа и од каков било материјал, освен индустриски дизајн и индустриски производи украсени со рака, оригинални скулпторски дела, уметнички композиции и монтажи во кој било материјал, оригинални гравури, бакрорези, литографии и други отпечатоци, оригинални постери и фотографии како начин на оригинално творење и делата на применетата уметност изработени во кој било материјал.

(2) Уметнички предмети се сметаат и скулпторските, сликарските и делата на применетата уметност поинакви од оние од членот 15 стави (2) и (3) на овој закон, коишто се трајно одделени од недвижните добра, кога тоа е направено во јавен интерес и на начин што не е спротивен на закон.

Технички предмети

Член 19

Технички предмети се производите на техничката култура, поврзани со значајни етапи од техничкиот прогрес (машини, алати, инструменти, опрема, превозни средства и друго).

Архивска граѓа

Член 20

(1) Архивска граѓа е целокупниот одбран, изворен и репродуциран документарен материјал од трајна вредност и од значење за државата, науката, културата и за други потреби.

(2) Архивска граѓа во смисла на ставот 1 на овој член се сметаат и регистрите, инвентарните и другите јавни книги за културното наследство, како и документацијата за културното наследство и неговата заштита.

Библиотечни добра

Член 21

(1) Библиотечни добра се старите ракописи (средновековни и словенски или ракописи на други јазици) што се однесуваат на Македонија, настанати до крајот на XIX век, инкунабулите и постинкунабулите печатени до 1530 година, првите изданија на книги на преродбеници и печатари или печатници во Македонија, старите карти и атласи на Македонија до 1913 година, посебни библиотечни целини што потекнуваат од просветни, културни, научни, верски и други институции во Македонија до крајот на 1946 година или што се издадени до тој период, а се однесуваат на значајни историски настани во Македонија, ретки книги и друг редок библиотечен материјал утврден со закон, како и семејни и лични библиотеки од научно или културно значење.

(2) Библиотечни добра се и задолжителните примероци на публикации што се доставуваат до надлежната библиотечна установа, вклучувајќи го нотниот, картографскиот, филателистичкиот и друг материјал со статус на публикација, како и задолжителниот примерок на одбранети магистерски и докторски трудови, со исклучок на добрата од членот 23 на овој закон.

Кинотечни добра

Член 22

Кинотечни добра се изворен материјал на кинематографско дело, односно негатив на слика и тон-негатив на филм, како и тонска копија на играен, цртан, документарен, научно-популарен и друг филм од националната или странска кинематографска продукција, оригинал и копија на видеолента и други носачи на подвижни слики, со или без тон, без оглед на техниката на снимање, заедно со филмската документација (сценарио, книга на снимање, костимографски и сценографски материјали, филмски плакат и друго), како и задолжителниот примерок што се доставува до надлежната кинотечна установа.

Фонотечни добра

Член 23

Фонотечни добра се изворен материјал на снимени звуци односно оригинални орални, музички или друг вид звучни записи или нивни копии, без оглед на формата, техниката на звучно запишување и видот на медиумот, вклучувајќи го и задолжителниот примерок на фонограм што се доставува до надлежната установа согласно со закон.

1.3. Духовно културно наследство

Фолклорни добра

Член 24

Фолклорни добра се обичаи, обреди, преданија, умотворби, народни песни, приказни, легенди, пословици, гатанки, танци, игри, стари и ретки занаети, традиционални вештини и други изрази од нематеријалното народно творештво.

Јазик

Член 25

Јазик е литературен односно стандарден јазик и негово писмо, како и локални говори на ист јазик (дијалекти).

Топоними

Член 26

Топоними се имиња на езера, реки, извори и други водни објекти (хидроними), градови, села и други населби (оиконими), природни или административни подрачја (хороними), патишта (дромоними), земјоделски просторни објекти (агроними), планини и други објекти на природата поврзани со шуми (дендроними) и други изворни, локални и официјални називи што се предметни за топонимијата на Република Македонија.

1.4. Разграничување на културното наследство

Посебни одредби

Член 27

(1) Недвижното културно наследство од членовите 12, 13 и 14 на овој закон не ги вклучува збирките сместени во спомениците, ниту збирките кои се чуваат или се изложени на археолошките локалитети, или на други места во состав на споменичките целини и културните предели.

(2) Движното културно наследство од членовите 15, 16, 17, 18 и 19 на овој закон не ги вклучува предметите што се составен дел на спомениците од членот 12 став (1) на овој закон.

(3) Во случај на спор дали некој предмет припаѓа на движното или на недвижното културно наследство, како и во случај кога постои спор во поглед на видот културно наследство на кој му припаѓа одредено добро, за спорот одлучува Управата.

Оддел 2

КАТЕГОРИИ НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Културно наследство од особено значење

Член 28

(1) Дел од културното наследство од членот 2 на овој закон со исклучителни и други посебни вредности и карактеристики е културно наследство од особено значење.

(2) Културното наследство од особено значење во смисла на ставот (1) на овој член може да биде од исклучително значење и од големо значење.

(3) Културно наследство од исклучително значење во смисла на ставот (2) на овој член е секое добро коешто има највисоко национално значење и универзални вредности за човештвото и неговата историја, култура, уметност, наука или технички прогрес, односно:

1. Кое претставува единствено уметничко остварување, исклучително редок примерок или најкарактеристичен пример за одреден вид творештво од периодот од кој потекнува;

2. Кое претставува карактеристичен пример за стилови во уметноста, архитектурата, конструкциите, облиците на традиционални населби или урбанистичките концепции;

3. Кое извршило или врши значително влијание врз развојот на културата, уметноста, науката, техниката или општествениот развој и

4. Кое е поврзано или претставува сведоштво за идеи, верувања, значајни настани или истакнати личности што имале пресудно значење во преобразбата на општеството.

(4) Културно наследство од големо значење во смисла на ставот (2) на овој член е секое добро коешто има големо значење за националната историја, култура, уметност, наука или технички развој, односно:

1. Кое претставува сведоштво од поширок интерес за проучување на општествените појави;

2. Кое се истакнува со својата изворност, репрезентативност во својот вид, разновидност на содржините, облик, изглед, функција, старост, зачуваност или со друга типичност, а поради повторување (застапеност во поголем број) не спаѓа во категоријата културно наследство од исклучително значење;

3. Во кое се содржани делови, односно детали или други вредносни елементи од големо културно и историско значење и

4. Кое е поврзано со значајни настани и истакнати личности од националната историја и култура.

(5) Културното наследство од особено значење е добро од јавен интерес за Република Македонија и ужива посебна заштита.

Значајно културно наследство

Член 29

(1) Дел од културното наследство од членот 2 на овој закон што не спаѓа во категоријата културно наследство од особено значење, како трајна вредност, претставува значајно културно наследство.

(2) Република Македонија гарантира заштита на културното наследство од ставот (1) на овој член согласно со овој и друг закон.

Оддел 3

ПОСЕБНИ КАТЕГОРИИ НА ЗАШТИТЕНИ ДОБРА

Добра под привремена заштита

Член 30

(1) Недвижните и движните добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство и чија заштита е воспоставена на начин утврден со членовите 38 и 39 на овој закон, имаат статус на привремено заштитени добра.

(2) На добрата од ставот (1) на овој член се применуваат одредбите од овој закон што се однесуваат на културното наследство од членот 29 на овој закон.

Резервирана археолошка зона

Член 31

(1) Резервирана археолошка зона е просторно ограничено подрачје кое содржи какви и да било траги на човековото постоење во изминатите епохи, вклучувајќи и места каде што

нема видливи остатоци на копно или под вода, чие ископување и истражување, заради заштита на таквите материјални остатоци, е оставено за идните генерации.

(2) Резервирана археолошка зона во смисла на ставот 1 на овој член може да биде подрачје кое содржи едно поголемо или повеќе археолошки наоѓалишта што претставуваат поврзана и топографски определена целина, чии археолошки содржини не се достаточни идентификувани за да бидат ставени под заштита на друг, редовен начин и чие ископување, научна интерпретација, презентација и ползување свесно се резервираат за идните генерации археолози, доколку:

1. Не е истражувано или неговиот истражуван дел опфаќа помалку од една третина од предметниот простор;

2. Кое не е предмет на започнати или одобрени систематски ископувања и истражувања;

3. Со неговото резервирање не се попречува развојот на археолошката наука, ниту пополнувањето на јавните археолошки збирки и

4. Со неговото резервирање не се попречува реализацијата на започнати развојни програми и проекти од јавен интерес утврдени со просторен и урбанистички план.

(3) На резервирана археолошка зона се применуваат одредбите на овој закон што се однесуваат на културното наследство од особено значење.

Културно наследство во опасност

Член 32

(1) Културното наследство од членот 2 на овој закон на кое му се заканува опасност од оштетување, уништување или посериозно нарушување на неговиот интегритет, во смисла на овој закон и ратификуваните меѓународни договори е културно наследство во опасност.

(2) Културно наследство во опасност во смисла на ставот (1) на овој член се сметаат првенствено добрата на кои им се заканува непосредна и конкретно утврдена (докажана) опасност, поради:

1. Забрзано пропаѓање на материјалот од кој се направени;

2. Сериозни промени на структурата или на декорацијата;

3. Сериозни промени на архитектонската и урбанистичката поврзаност, на урбаниот и руралниот простор или на природната околина;

4. Изразено губење на историската автентичност;

5. Сериозно изопачување на нивното културно значење;

6. Сериозни промени од непознати причини и

7. Преименување на топонимите.

(3) Културно наследство во опасност се сметаат и добрата кои се изложени на зголемена опасност што би можела да има штетни последици врз нивните суштински карактеристики, поради:

1. Избувнување или закана од избувнување на вооружен судир;

2. Природни катастрофи, особено земјотреси, поплави, лизгање на земјиштето, пожари или прогресивни промени од геолошки, климатски и други природни фактори;

3. Напуштеност од која било причина и

4. Недостиг, несоодветност или недоволна примена на плановите и програмите за заштита или промена на режимот на заштита што не соодветствува со заштитно-правниот статус на културното наследство.

(4) Културното наследство во опасност, без оглед на видот и категоријата на кои припаѓа, има приоритет во спроведувањето на мерките за заштита.

ГЛАВА III

ИНСТРУМЕНТИ НА ЗАШТИТА

Оддел 1

ИДЕНТИФИКАЦИЈА

Класификација

Член 33

(1) Заради обезбедување единствен пристап во идентификацијата на културното наследство и изградување на информативен систем за културното наследство со квалитетна споредливост и употребливост на податоците, културното наследство се класифицира според Националната класификација на културното наследство (во натамошниот текст: Национална класификација), согласно со овој закон.

(2) Националната класификација е стандард на типолошка класификација што се употребува за идентификација на културното наследство за службени потреби, по групи, подгрупи, видови и типови, со шифри и официјални називи.

(3) Националната класификација од ставот (1) на овој член ја донесува Владата на Република Македонија.

(4) Класифицирањето на културното наследство според Националната класификација го врши Управата.

Заштитна евиденција

Член 34

(1) Заштитна евиденција според одредбите на овој закон се води за:

1. Културното наследство и добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство и

2. Движните добра чија земја на потеклото е Република Македонија, а се наоѓаат во странство по која било основа и без оглед кога се однесени, доколку претставуваат интерес од гледна точка на нивната реституција во земјата (во натамошниот текст: дисперзирано културно наследство) и движните добра кои се дел од културното наследство на друга држава, а се наоѓаат на територијата на Републиката (во натамошниот текст: странско културно наследство).

(2) За добрата од ставот (1) на овој член се води основна, матична и централна евиденција, како и дополнителни и посебни евиденции утврдени со овој и друг закон и со меѓународни договори.

(3) Основната евиденција, според видот на добрата ја водат јавните установи за заштита, Архивот и правните лица овластени од министерот за култура за вршење работи на заштита на фонотечните добра и духовното културно наследство.

(4) Матичната евиденција, според видот на добрата, во дејностите за заштита каде што тоа е определено со овој закон, ја водат надлежните матични установи за заштита.

(5) Централната евиденција и посебните евиденции согласно со ратификуваните меѓународни договори ги води Управата.

(6) На евиденциите од ставовите (2), (3), (4) и (5) на овој член се врши ревизија. Ревизијата ја вршат субјектите од ставовите (2), (3), (4) и (5) на овој член.

(7) Министерот за култура ги пропишува содржината и начинот на водењето на заштитните евиденции од ставот (2) на овој член, како и начинот на вршење на нивните ревизии.

Валоризација и ревалоризација

Член 35

(1) Предмет на валоризација во смисла на овој закон се добрата за кои се донесува акт за заштита.

(2) Предмет на ревалоризација во смисла на овој закон се заштитените добра за кои се донесува акт за промена и акт за престанок на заштитата.

(3) Во случаите од ставовите (1) и (2) на овој член се изготвува елаборат за валоризација, односно елаборат за ревалоризација.

(4) Елаборатите од ставот (3) на овој член, со исклучок на случаите од членот 37 точка 2, член 39 и член 42 на овој закон, содржат и предлог за соодветна категоризација на добрата.

(5) Елаборатите од ставот (3) на овој член, според видот на добрата, ги изработуваат:

1. Надлежните јавни установи за заштита;
2. Архивот и
3. Правните лица овластени за вршење работи на заштита на фонотечните добра и на духовното културно наследство.

(6) Елаборатите од ставот (3) на овој член претставуваат основа за поднесување предлог за донесување акт за заштита, односно акт за промена и акт за престанок на заштитата.

(7) Ако предмет на валоризација или ревалоризација е добро од категоријата културно наследство од особено значење, органот надлежен за поднесување предлог е должен да обезбеди ревизија на елаборатот од ставот (3) на овој член.

(8) Министерот за култура ги пропишува критериумите, условите и начинот на вршење на валоризација, категоризација и ревалоризација, содржината на елаборатите и начинот на обезбедување на ревизијата.

Документирање

Член 36

(1) Документирањето на културното наследство и на добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство (состојба, промени, процеси на работа), го вршат надлежните јавни установи за заштита, Архивот и други правни и физички лица определени со овој закон.

(2) Министерот за култура ги пропишува видот, содржината, стандардите, нормативите и начинот на документирање на културното наследство.

Оддел 2

ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ЗАШТИТАТА

2.1. Заштита врз основа на овој закон (ex lege)

Културно наследство заштитено врз основа на овој закон

Член 37

Културно наследство заштитено врз основа на овој закон се сметаат :

1. Недвижните добра од членот 12 став (2) и членот 13 став (2) на овој закон, како значајно културно наследство;
2. Задолжителниот примерок утврден со закон, без оглед на неговиот вид и дали е предаден на надлежната установа, како културно наследство од големо значење;
3. Архивската граѓа од членот 20 на овој закон, без оглед дали е предадена во Архивот, како значајно културно наследство и
4. Движното културно наследство со кое управуваат јавните установи за заштита (музеи, библиотеки, кинотека), запишано во инвентарната книга, како значајно културно наследство.

Привремено заштитени добра врз основа на овој закон

Член 38

Привремено заштитени добра врз основа на овој закон се сметаат:

1. Археолошките откритија и тоа:
 - движните, до нивното предавање на надлежната јавна установа за заштита;
 - недвижните, до донесувањето на решение во смисла на членот 39 на овој закон;
2. Движните добра прибавени од страна на надлежната јавна установа за заштита, до нивното запишување во инвентарната книга и
3. Добрата за кои е поведена постапка за воспоставување на заштитата, до донесување на актот за заштита.

2.2. Заштита врз основа на акт за заштита

Решение за привремена заштита

Член 39

(1) Решение за привремена заштита се донесува за добрата за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство и тоа:

1. За недвижните, без оглед на нивниот вид и
2. За движните што ги чуваат имателите, односно што се наоѓаат надвор од јавните установи надлежни за тој вид добра, со исклучок на оние што уживаат заштита според членот 38 точка 1 алинеја 1 на овој закон.

(2) Решение од ставот (1) на овој член донесува Управата, врз основа на предлог на надлежната јавна установа за заштита, а за фонотечните добра на предлог на овластеното правно лице од членот 154 на овој закон.

(3) Рокот на кој се определува траењето на привремената заштита не може да биде подолг од шест месеци за движно добро, односно две години за археолошко наоѓалиште и една година за друго недвижно добро, сметано од денот на донесувањето на решението.

(4) Решението за привремена заштита престанува да важи со истекот на утврдениот рок, односно со денот на донесување на актот за прогласување на доброто.

(5) Жалбата против решението за привремена заштита не го задржува извршувањето на решението.

Решение за прогласување значајно културно наследство

Член 40

(1) Решение за прогласување на значајно културно наследство се донесува за привремено заштитените добра за кои е донесено решение за привремена заштита и за незаштитените добра од сите видови, доколку е исполнет најмалку еден од критериумите од членот 2, во врска со членот 29 на овој закон.

(2) Решение од ставот (1) на овој член донесува Управата и тоа:

1. За недвижните и движните добра по предлог на надлежната јавна установа за заштита и

2. За фонотечните и духовните добра по предлог на правните лица овластени за вршење работи на заштита на односниот вид добра.

(3) Кон предлогот за прогласување на недвижните и движните добра се доставува мислење од имателот.

(4) Кога предмет на прогласување е недвижно добро, предлогот од ставот (2) точка 1 на овој член и нацртот на актот за заштита се доставуваат на мислење до:

1. Органот на државната управа надлежен за работите на уредувањето на просторот и органот на државната управа надлежен за работите на заштита на животната средина, природата и просторното планирање и

2. Единицата на локалната самоуправа на чие подрачје се наоѓа таквото добро.

(5) Жалбата против решението за прогласување на значајно културно наследство не го задржува извршувањето на решението.

Одлука за прогласување културно наследство од особено значење

Член 41

(1) Одлука за прогласување културно наследство од особено значење се донесува за културното наследство од членот 37 точки 3 и 4 на овој закон, привремено заштитените добра за кои е донесено решение за привремена заштита и за незаштитените добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство, доколку исполнуваат најмалку еден од критериумите од членот 28 ставови (3) и (4) во врска со членот 2 на овој закон.

(2) Одлука од ставот (1) на овој член донесува Владата на Република Македонија по предлог на Министерството за култура и мислење на Националниот совет за културно наследство.

(3) По исклучок од ставот (2) на овој член, на предлог на Владата на Република Македонија, одделни духовни добра или недвижни добра што претставуваат споменична целина, односно културен предел, можат да бидат прогласени со закон.

(4) Во поглед на прибавувањето претходно мислење од имателот, локалната самоуправа и надлежните органи на државната управа се применуваат одредбите од членот 40 ставови (3) и (4) на овој закон.

(5) Одлуката за прогласување културно наследство од особено значење се објавува во "Службен весник на Република Македонија".

Одлука за утврдување резервирана археолошка зона

Член 42

(1) Одлука за утврдување резервирана археолошка зона се донесува доколку се исполнети критериумите од членот 31 став (2) на овој закон.

(2) Одлука од ставот (1) на овој член донесува Владата на Република Македонија, по предлог на Министерството за култура и мислење на:

1. Националниот совет за културно наследство;
2. Министерствата надлежни за работите на заштитата на животната средина, природата, просторното и урбанистичкото планирање и
3. Единицата на локалната самоуправа на чие подрачје се наоѓа таа зона.

(3) Рокот на кој се врши резервирањето на археолошката зона не може да биде помал од рокот на важење на Просторниот план на Република Македонија.

(4) Одлуката за утврдување резервирана археолошка зона се објавува во "Службен весник на Република Македонија".

Оддел 3

ПРОГЛАСУВАЊЕ НА КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ВО ОПАСНОСТ

Итно прогласување

Член 43

(1) За културно наследство во опасност може да биде прогласено секое заштитено добро, доколку е исполнет најмалку еден од критериумите од членот 32 ставови (2) и (3) на овој закон.

(2) Решение за прогласување на културно наследство во опасност донесува Управата, по службена должност и по барање на надлежната јавна установа за заштита, односно овластеното правно лице за вршење работи на заштита на фонотечните добра и на односниот вид духовно културно наследство.

(3) Решение од ставот (2) на овој член за архивската граѓа донесува Архивот.

(4) Со решението за прогласување на културно наследство во опасност се определуваат, особено: итни мерки за заштита, посебни ограничувања, рокот во кој треба да се преземат мерките за заштита и финансиски средства.

(5) Жалбата против решението за прогласување на културно наследство во опасност не го задржува извршувањето на решението.

Оддел 4

ПРОМЕНИ И ПРЕСТАНОК НА ЗАШТИТАТА

Акт за промени и престанок на заштита

Член 44

(1) Акт за промени се донесува доколку настанат промени што се релевантни за содржината на актот за заштита.

(2) Акт за престанок на заштитата може да биде донесен за:

1. Движно културно наследство за кое е одобрен извоз;
2. Недвижно и движно културно наследство кое е уништено неповратно и
3. Културно наследство кое го изгубило значењето поради кое било ставено под заштита.

(3) Актот за промени и престанок на заштитата го донесува органот што го донел актот за заштита, во иста постапка.

Оддел 5

РЕГИСТРАЦИЈА

Национален регистар на културно наследство

Член 45

(1) За културното наследство се води Национален регистар на културно наследство (во натамошниот текст: Регистар).

(2) Регистарот е јавна книга и се состои од главна книга и дополнителни регистри.

(3) Главната книга се состои од посебни делови за недвижното, движното, духовното и културното наследство од особено значење.

(4) Дополнителни регистри се:

1. Регистар на добра под привремена заштита;
2. Регистар на културно наследство во опасност и
3. Регистар на резервирани археолошки зони.

(5) Регистарот го води Управата.

(6) Уписот и бришењето во Регистарот се врши врз основа на актот за заштита, односно промена или престанок на заштитата, актот за прогласување на културно наследство во опасност и актот за регистрација од членот 46 на овој закон.

(7) Министерот за култура ги пропишува содржината, начинот на водење, чувањето, користењето на податоците и другите прашања во врска со Регистарот.

Акт за регистрација

Член 46

(1) Акт за регистрација се донесува за:

1. Добрата заштитени во смисла на членовите 37 и 38 на овој закон, врз основа на пријава од надлежната јавна установа за заштита и Архивот и

2. Тековните промени на податоците за заштитените добра што подлежат на регистрација согласно со пропишаната содржина на Регистарот.

(2) Акт за регистрација е решението за регистрација, решението за регистрација на промени и решението за бришење од Регистарот.

(3) Актот за регистрација го донесува Управата.

(4) Извод од Регистарот задолжително се доставува до надлежната јавна установа за заштита, Архивот, овластеното правно лице за вршење работи на заштита на фонотечните добра и на односниот вид духовно-културно наследство и имателот, а за заштитените недвижни добра и до надлежниот орган на државната управа за запишување на правото на сопственост.

Оддел 6

СТЕКНУВАЊЕ МЕЃУНАРОДЕН СТАТУС

Номинација

Член 47

(1) Културното наследство од особено значење може да биде предложено за стекнување меѓународно признат статус или упис во меѓународен регистар согласно со ратификуваните меѓународни договори.

(2) Одлука за номинација во смисла на ставот (1) на овој член донесува Владата на Република Македонија, по предлог на Министерството за култура и мислење на Националниот совет за културно наследство.

Оддел 7

ОЗНАЧУВАЊЕ

Задолжителна ознака и меѓународни знаци

Член 48

(1) Заштитените недвижни добра задолжително се означуваат со знак за заштита.

(2) Означувањето во смисла на ставот (1) од овој член го врши надлежната јавна установа за заштита во рок од 60 дена од донесувањето на актот за заштита.

(3) Недвижно културно наследство и специјален транспорт на движно културно наследство, со одобрение на Управата, може да се означи и со знак определен со меѓународен договор (во натамошниот текст: меѓународен знак).

(4) Министерот за култура ги пропишува содржината на знакот за заштита и начинот на означување, употребата на меѓународен знак и поставувањето на други ознаки.

Оддел 8

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА ЗАШТИТА И КОРИСТЕЊЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Национална стратегија

Член 49

(1) Владата на Република Македонија, по предлог на Националниот совет за културно наследство, донесува Национална стратегија за заштита и користење на културното наследство (во натамошниот текст: Национална стратегија).

(2) Националната стратегија се донесува за период од 15 години и содржи долгорочни основи на политиката за заштита и користење на културното наследство.

(3) Националната стратегија се усогласува со Просторниот план на Република Македонија и со стратегиите за заштита и користење на заедничкото културно наследство во Европа.

ГЛАВА IV

РЕЖИМ НА ЗАШТИТА И КОРИСТЕЊЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Оддел 1

ОПШТИ ЗАБРАНИ

Забрана за оштетување, уништување, присвојување, прикривање, затајување и узурпација на културното наследство

Член 50

(1) Никој не смее да оштети ниту да уништи културно наследство, резервирана археолошка зона и добра под привремена заштита.

(2) Никој не смее да присвои ископина или друг најден предмет што претставува културно наследство или добро под привремена заштита.

(3) Никој не смее да купи, да прими во залог или на друг начин да прибави, прикрие или протури предмет што претставува културно наследство или добро под привремена заштита за кој знае дека е прибавен со казниво дело.

(4) Никој не смее противправно да присвои туѓ предмет што претставува културно наследство или добро под привремена заштита што му е доверен на чување.

(5) Никој не смее да узурпира туѓо недвижно културно наследство или друга недвижност што е заштитена според одредбите на овој закон.

Забрана за отуѓување на државно културно наследство од особено значење

Член 51

Културно наследство од особено значење во државна сопственост не смее да се отуѓува.

Забрана за извоз на културно наследство од особено значење

Член 52

Културно наследство од особено значење не смее да се извезува.

Забрана за увоз на украдено културно наследство

Член 53

Културно наследство украдено од музеи, верски и други слични јавни објекти или установи на територијата на друга држава не смее да се увезува.

Забрана за реквизирање, репресија, напад и користење на културното наследство за воени цели

Член 54

(1) Културното наследство и добрата под привремена заштита не смеат да се реквизираат ниту против нив да се преземаат какви било мерки на репресија.

(2) Културното наследство и добрата под привремена заштита не смеат да се користат за воени цели ниту да бидат цел на напад.

Оддел 2

АРХЕОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА И СЛУЧАЈНИ ОТКРИТИЈА

2.1. Археолошки истражувања

Дозвола за археолошки истражувања

Член 55

(1) Археолошки ископувања, рекогносцирања и слични истражувања, вклучувајќи ги подводните (во натамошниот текст: археолошки истражувања), се вршат само врз основа на дозвола од Управата.

(2) Со дозволата на ставот (1) од овој член се определува: носителот на дозволата, подрачјето на кое можат да се извршуваат археолошките истражувања, правецот, видот и обемот на работите, времето во кое работите треба да се извршат и условите под кои можат да се извршуваат археолошките истражувања.

(3) Дозволата од ставот (1) на овој член се издава само на еден носител.

(4) Управата со решение ќе го одбие барањето за издавање на дозволата од ставот (1) на овој член, ако не се исполнети условите од членот 58 на овој закон.

(5) На дозволата од ставот (1), односно решението од ставот (4) на овој член може да се изјави жалба.

Носител на дозвола за археолошки истражувања и раководење со истражувањата

Член 56

(1) Носител на дозвола за археолошки истражувања може да биде правно или физичко лице кое има соодветни научни или стручни квалификации за тој вид истражувања и ги исполнува другите услови за добивање на дозволата.

(2) Носител на дозвола во смисла на ставот (1) на овој член може да биде:

1. Научна установа регистрирана за вршење на работи од областа на археологијата;
2. Јавна установа за заштита од областа на музејската или споменичката дејност;
3. Друго правно лице кое во постојан работен однос или во редовно членство има најмалку еден овластен истражувач и
4. Научен работник или самостоен истражувач со статус на овластен истражувач.

(3) Со археолошки ископувања и други потенцијално деструктивни методи на истражување, како и со подводни археолошки истражувања, може да раководи само лице со статус на овластен истражувач.

(4) Овластен истражувач во смисла на ставот (2) точки 3 и 4 и ставот (3) на овој член, се смета:

1. Научен работник од областа на археологијата;
2. Археолог со изборно стручно звање во музејската или споменичката дејност и
3. Археолог со лиценца за археолошки истражувања.

(5) Лиценца за археолошки истражувања дава Министерството за култура по положен испит пред комисија што ја определува Министерството за култура.

(6) Министерството за култура ќе ја одземе лиценцата, ако носителот на лиценцата:

1. Ги изведува археолошките ископувања спротивно на издадената дозвола;
2. При археолошките истражувања не применува соодветна методологија;
3. Нанесува штета или предизвикува непосредна опасност за оштетување или уништување на ископините и
4. Постапува спротивно на етичките норми во областа на заштитата.

(7) Министерот за култура ги пропишува образецот на лиценцата, начинот и програмата за полагање на испитот од ставот (5) на овој член.

Странски истражувачи

Член 57

(1) Странски научни установи и одделни странски научни работници од областа на археологијата можат да бидат носители на дозвола за археолошки истражувања само ако работите ги изведуваат во соработка со правните лица од членот 56 став (2) точки 1 и 2 на овој закон и под услови утврдени со договор склучен меѓу нив.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, во особено оправдани случаи, на странска научна установа од областа на археологијата или на меѓународна организација од областа на заштитата може да и се издаде дозвола за археолошки истражувања што се извршуваат како самостојна археолошка мисија.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член:

1. Меѓусебните односи во врска со работата на странската, односно меѓународната археолошка мисија се уредуваат со посебен договор меѓу Владата на Република Македонија и странското правно лице и

2. Владата определува национален координатор за странската, односно меѓународната археолошка мисија.

(4) Договорите од ставовите (1) и (3) точка 1 на овој член не можат да бидат во спротивност со одредбите на овој закон.

(5) Странски археолози и други научни и стручни работници од областа на заштитата можат да учествуваат во археолошки истражувања што ги вршат домашни правни и физички лица, со согласност на раководителот на истражувањата.

Услови за издавање дозвола за археолошки истражувања

Член 58

(1) Дозвола за археолошки истражувања може да се издаде само ако подносителот на барањето има доставено:

1. Доказ дека може да биде носител на дозвола во смисла на членот 56 или членот 57 на овој закон;

2. Основен план за археолошките истражувања, со мерки на заштита на наоѓалиштето и наодите;

3. Список на лицата кои го сочинуваат стручниот тим и нивните задолженија во рамките на тимот, со основни податоци и докази за нивните квалификации;

4. Спецификација на техничките средства за вршење на истражувањата;

5. Доказ за обезбедени финансиски средства за истражувањата и за спроведување на мерките на заштита.

(2) Ако археолошките истражувања ги врши субјект од членот 56 став (2) на овој закон кој нема статус на јавна музејска установа, кон барањето се доставува и договор со јавната музејска установа на чие подрачје ќе се вршат истражувањата.

(3) Ако археолошките истражувања вклучуваат ископувања или други методи на истражување со кои се ограничува редовното користење на земјиштето или објектот што треба да се истражува, подносителот на барањето е должен да достави договор за уредување на меѓусебните односи со сопственикот, односно изјава од сопственикот за непречено вршење на работите.

(4) Ако археолошките истражувања вклучуваат употреба на специфични технички средства за кои е потребно посебно одобрение според овој или друг закон, кон барањето се доставува и доказ за овластена употреба на истите.

Обврски на носителот на дозволата

Член 59

(1) Носителот на дозволата за археолошки истражувања е должен во текот на изведувањето на работите:

1. Да води уредна документација и евиденција за археолошките истражувања и за мерките на заштита што ги презема;
2. Да обезбеди чување и одржување на наоѓалиштето и наодите;
3. Да не ги остава откриени или изложени на отворено самите археолошки наоди, без претходно преземање на соодветни мерки на заштита;
4. Да врши или организира вршење на конзерваторски работи на наоѓалиштето, односно наодите;
5. Да ја информира јавноста повремено за текот на истражувањата;
6. Да овозможи разгледување на наоѓалиштето и наодите од страна на овластени лица, а со согласност на раководителот на истражувањата и разгледување од страна на заинтересирани научни и стручни работници.

(2) Носителот на дозволата за археолошки истражувања е должен пред напуштање на теренот:

1. Да ги презема неопходните мерки за техничко обезбедување на наоѓалиштето, вклучувајќи уредување на неговата непосредна околина;
2. Да ја врати претходната состојба на теренот, колку што е тоа можно, ако наоѓалиштето не се конзервира, односно презентира.

(3) Носителот на дозволата за археолошки истражувања е должен по завршувањето на работите:

1. Во рок од три месеци да поднесе до Управата извештај за извршените археолошки истражувања;
2. Во рок од една година на Управата да и ја предаде финалната документација од археолошките истражувања;
3. Во рок од три години да ги објави резултатите од археолошките истражувања и
4. Да ги предаде движните наоди на музејот определен во смисла на членот 61 ставови (1), (3) и (6) на овој закон.

Привремено запирање на истражувањата и одземање на дозволата

Член 60

(1) Ако носителот на дозволата ги изведува археолошките истражувања спротивно на издадената дозвола, Управата може со решение привремено да ги запре работите и да определи рок за исполнување на условите за нивно продолжување.

(2) Во случај на непосредна опасност за ископините или ако при археолошките истражувања не се применува соодветна методологија на работа, Управата може со решение да ја одземе издадената дозвола.

(3) Жалбата против решението од ставовите (1) и (2) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Носител на правото на користење на движните археолошки наоди

Член 61

(1) Управата со решение определува на кого му припаѓа правото на користење на движните археолошки наоди, ископани или најдени при археолошки истражувања.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, ако носител на дозволата за археолошки истражувања е јавна музејска установа, правото на користење на движните археолошки наоди и припаѓа на таа установа.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член, ако движните археолошки наоди или дел од нив се од особено значење за Република Македонија, а носителот на дозволата нема статус на национална установа, заради комплетирање на националните музејски збирки, како носител на правото на користење може да биде определена матичната или друга национална музејска установа.

(4) Ако движните археолошки наоди или дел од нив се од особено значење за Република Македонија, а носителот на дозволата има статус на национална музејска установа, заради комплетирање на националните музејски збирки, како носител на правото на користење може да биде определена матичната или друга национална музејска установа.

(5) Решението од ставовите (1), (3) и (4) на овој член, Управата го донесува по претходно прибавено мислење од надлежниот матичен музеј.

(6) До правосилноста на решението од ставот (1) на овој член, освен во случаите од ставовите (3) и (4) на овој член, движните археолошки наоди се предаваат на привремено чување на надлежниот музеј на чие подрачје се вршени истражувањата, во рок од 30 дена од денот на завршувањето на истражувањата.

Право на научна сопственост

Член 62

(1) Носителот на дозволата за археолошки истражувања и лицата кои ги вршеле истражувањата имаат право на предимство за научна обработка на наодите и објавување на резултатите од истражувањата (во натамошниот текст: право на научна сопственост), во траење од три години по завршувањето на истражувањата.

(2) До објавувањето на резултатите од археолошките истражувања, но не подолго од три години:

1. Лицата кои ги вршеле истражувањата имаат право на непречен пристап до движните наоди што ги откриле и документацијата за нив;

2. Јавната установа на која и се доверени наодите во смисла на членот 61 на овој закон, не смее да ја отстапува на друго лице целината на предметите и документацијата за нив за поцелосни проучувања, ниту да дозволи фотографирање и репродуцирање со цел за објавување, без согласност од раководителот на истражувањата и

3. Документацијата од археолошките истражувања не смее да се отстапува на друго лице за поцелосни проучувања и објавување, без согласност од раководителот на истражувањата.

(3) По исклучок од ставот (2) точки 2 и 3 на овој член, Управата може со решение, ако е во јавен интерес, да го ограничи правото на научна сопственост.

(4) Одредбите од ставовите (1), (2) и (3) на овој член се применуваат соодветно и за други видови истражувања од областа на заштитата на културното наследство.

Употреба на опрема за детекција

Член 63

(1) Метал-детектори и други технички средства погодни за детекција на археолошки наоѓалишта, односно предмети од археолошко значење, можат да се употребуваат при археолошки истражувања само ако сопственикот на таква опрема има добиено одобрение од Управата.

(2) Одобрението од ставот (1) на овој член се издава по писмено барање на сопственикот на опремата.

(3) Опремата за детекција од ставот (1) на овој член не смее да се употребува за вршење ниту за помагање или поттикнување на нелегални ископувања, откривања или отстранувања на елементи од археолошкото наследство.

(4) За издадените одобренија од ставот (1) на овој член Управата води посебна евиденција.

Општ акт за археолошките истражувања

Член 64

Министерот за култура ги пропишува условите на вршење на археолошките истражувања, како и обрасците, видот, содржината и начинот на водење на документацијата за истражувањата.

2.2. Случајни откритија

Обврски на наоѓачот

Член 65

(1) Ако во текот на изведувањето на градежни, земјоделски или други работи се дојде до археолошко наоѓалиште, односно предмети од археолошко значење, изведувачот на работите е должен:

1. Да го пријави откритието во смисла на членот 129 став (2) на овој закон;
2. Да ги запре работите и да го обезбеди наоѓалиштето од евентуално оштетување и уништување, како и од неовластен пристап и
3. Да ги зачува откриените предмети на местото и во состојбата во која се најдени.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, ако предметите се ископани, односно извадени заради нивна подобра заштита или со оглед на околностите, изведувачот на работите е должен:

1. Да ги предаде откриените предмети при нивното пријавување или тоа да го направи при идентификацијата во смисла на членот 66 на овој закон, а до предавањето да преземе мерки кои се нужни за да не пропаднат и да не се оштетат или да се отуѓат и
2. Да ги даде сите релевантни податоци во врска со местото и положбата на предметите во времето на откривањето и за околностите под кои тоа е направено.

Идентификација на случајните откритија

Член 66

(1) Во случаите од членот 65 на овој закон, надлежната јавна установа за заштита е должна веднаш или најдоцна наредниот ден по добивањето на известувањето од членот 129 став (2) на овој закон:

1. Да изврши комисииски увид и да утврди дали се работи за случајно откритие и за добро под привремена заштита од членот 38 точка 1 на овој закон;

2. Да ја преземе грижата за зачувување на наоѓалиштето и наодите во состојбата во која се откриени;

3. Да ги предаде примените предмети на привремено чување на надлежниот музеј, заедно со документацијата за нивната идентификација;

4. Да ја извести Управата за констатираната состојба и да предложи мерки што се во нејзина надлежност.

(2) Ако надлежната јавна установа за заштита утврди дека не се работи за случајно откритие или за откриено добро под привремена заштита од членот 38 точка 1 на овој закон, во записникот за извршениот стручен увид се наведува стриктна констатација за тоа.

(3) Надлежна установа во смисла на ставовите (1) и (2) на овој член е националната установа за заштита на недвижното културно наследство на чие подрачје се наоѓа случајно откриеното наоѓалиште.

Археолошки надзор и привремено запирање на работите

Член 67

(1) Управата може, со оглед на карактерот на откриеното наоѓалиште и работите што се изведуваат, во рок од три дена од денот на добивањето на предлогот од надлежната јавна установа за заштита:

1. Да определи со решение изведувањето на работите да продолжи под археолошки надзор на надлежната јавна установа за заштита или

2. Да донесе решение за привремено запирање на работите и да определи изведување на заштитни ископувања и истражувања, како и преземање на други мерки на заштита.

(2) Решение од ставот (1) точка 2 на овој член може да се донесе и во текот на вршењето на археолошкиот надзор, ако е потребно тој да се замени со заштитни ископувања и истражувања.

(3) Привременото запирање на работите во смисла на ставот (1) точка 2, односно ставот (2) на овој член трае најдолго 30 дена.

(4) Во рокот од ставот (3) на овој член Управата може да донесе решение од член 39 на овој закон.

(5) Ако Управата не постапи во смисла на ставот (4) на овој член, по завршувањето на заштитните ископувања и истражувања наоѓалиштето се третира како слободен простор.

(6) Жалбата против решението од ставот (1) точки 1 и 2, односно ставот (2) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

(7) Трошоците во врска со археолошкиот надзор, заштитните ископувања и истражувања, конзервацијата и другите мерки за заштита се на товар на Управата.

Награда за случајно откритие

Член 68

(1) Лице коешто случајно ќе открие недвижно или движно добро под привремена заштита, има право на награда и надоместок на трошоците за откривањето под услови утврдени со закон.

(2) Висината на наградата и надоместокот на трошоците за случајното откритие ги утврдува Министерството за култура.

(3) Министерството за култура може да се откаже од откриеното добро, доколку според стручното мислење на надлежната матична установа, таквото добро не ги задоволува критериумите за стекнување на статусот културно наследство.

Оддел 3

ИНТЕГРИРАНА ЗАШТИТА

Заштитата на недвижното културно наследство како една од целите на просторното и урбанистичкото планирање

Член 69

(1) Заради создавање на трајни економски и други општествени услови за опстојување, оживување и функционално користење на недвижното културно наследство, неговата заштита е една од основните цели на просторното и урбанистичкото планирање.

(2) Во остварувањето на целта од ставот (1) на овој член, зависно од видот и подрачјето на опфатот на планот, се обезбедува:

1. Задолжително опфаќање и почитување на недвижните добра заштитени според одредбите на овој закон;

2. Разработка на режимот на заштита што е од значење за планирањето, уредувањето и користењето на просторот, според соодветна заштитно-конзерваторска основа;

3. Процена на влијанијата врз заштитените добра што можат да се очекуваат со реализацијата на плановите;

4. Усогласување на јавниот интерес за заштита на културното наследство и за одржлив економски и социјален развој;

5. Измена на плановите, односно планските решенија што би имале потенцијално несакани ефекти врз културното наследство;

6. Поттикнување на развојот и примената на традиционалните техники и материјали, неопходни за иднината на културното наследство и

7. Соработка меѓу органите и јавните служби надлежни за заштита на недвижното културно наследство и за просторното и урбанистичкото планирање, во сите фази на подготовките, изработката и постапката за донесување или изменување и дополнување на плановите.

Однос меѓу плановите и актите за заштита

Член 70

(1) Со просторен и урбанистички план не можат да се променат заштитно-правниот статус и режимот на заштита, ниту границите на заштитеното добро и на неговата контактна зона, утврдени со актот за заштита.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, со просторен план што го донесува Собранието на Република Македонија може да се отстапи од утврдените граници и режимот на заштита, ако тоа е во јавен интерес за уредувањето и користењето на просторот.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член, планот претставува основа за усогласување на актот за заштита. Усогласувањето се врши во рок од три месеци по донесувањето просторниот план.

(4) Акт за заштита на недвижно добро кое со просторен и урбанистички план е предвидено да добие статус на заштитено добро, може да се донесе ако режимот на заштита и границите на контактната зона на доброто не се во спротивност со планот. Ако актот за заштита не биде донесен во рок од една година од денот на донесувањето на планот, донесителот на планот може да изврши измена на планот и да утврди друг режим на уредување и користење на просторот на кој се наоѓа таквото добро.

(5) Акт за заштита на недвижно добро кое не е предмет на опфат на просторен и урбанистички план, со исклучок на археолошко наоѓалиште, може да се донесе само ако со тоа не се попречува реализацијата на планот.

Заштитно-конзерваторски основи

Член 71

(1) Вградувањето на соодветен режим за заштита на недвижното културно наследство во просторен и урбанистички план се врши според заштитно-конзерваторски основи за културното наследство.

(2) Заштитно-конзерваторска основа во смисла на овој закон е документационата основа за третманот на недвижното културно наследство во просторните и урбанистичките планови.

(3) Заштитно-конзерваторските основи содржат текстуален, графички и документарен приказ за заштитени и недвижни добра предвидени за заштита на подрачјето на опфатот на планот, со податоци за самите добра, непосредната околина, пристапите и поширокото подрачје на влијание, релевантни за планирањето и уредувањето на просторот и содржината на планот.

(4) Заштитно-конзерваторските основи се изработуваат според видот на планот, со приоритет и финансиски средства утврдени со годишна и повеќегодишни програми за изработка на заштитно-конзерваторските основи што ги донесува министерот за култура. Приоритет во програмирањето имаат заштитно-конзерваторските основи за плановите на чие подрачје на опфатот се наоѓа недвижното културно наследство од особено значење, резервирана археолошка зона или недвижно културно наследство во опасност.

(5) Заштитно-конзерваторските основи ги изработуваат надлежните установи за заштита на недвижното културно наследство, доколку во оправдани случаи Управата не определи друго правно лице за нивно подготвување, согласно со закон.

(6) Заштитно-конзерваторските основи ги одобрува и заверува Управата.

(7) За изработка на нацртот на просторен и урбанистички план можат да се користат единствено одобрени и заверени заштитно-конзерваторски основи.

(8) Министерот за култура ги пропишува содржината и методологијата за изработка на заштитно-конзерваторските основи по претходно прибавено мислење од министерствата надлежни за работите на просторното планирање и уредувањето на просторот.

Усогласување на планските решенија

Член 72

(1) При изработката на нацртот на просторен и урбанистички план, изработувачот на планот е должен да ги почитува заштитно-конзерваторските основи од членот 71 на овој закон.

(2) Ако нацртот на планот содржи плански решенија со кои се отстапува од заштитно-конзерваторските основи, надлежниот орган е должен за тоа да го извести доносителот на планот преку учество во стручната расправа, односно стручната консултација по нацртот на планот.

(3) Согласно на предлогот на просторен и урбанистички план, во случаите кога таква согласност е потребна согласно со закон, може да се издаде ако во предлогот на планот е вграден соодветен режим на заштита утврден по претходно доставена заштитно-конзерваторска основа, според членот 71 на овој закон.

Посебни урбанистички проекти за заштитени добра

Член 73

(1) За недвижно културно наследство од особено значење се изработуваат урбанистички проекти, согласно со закон.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, урбанистички проект може да се изработи и за друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон, ако тоа е определено со планот или со заштитно-конзерваторските услови од членот 74 на овој закон.

(3) Согласно на урбанистичките проекти од ставите (1) и (2) на овој член дава министерството надлежно за работите на уредување на просторот, по претходно мислење на Управата.

Заштитно-конзерваторски услови

Член 74

(1) Кога не е донесен урбанистички план, односно општ акт според закон, условите за изградба на објект со кој непосредно или посредно се нарушува интегритетот на заштитеното добро, задолжително содржат заштитно-конзерваторски услови.

(2) Со заштитно-конзерваторските услови во смисла на ставот (1) на овој член може да се определи и:

1. Изработка на урбанистички проект;
2. Изведување на заштитни археолошки ископувања и истражувања;
3. Извршување на конзерваторски истражувања;
4. Изготвување на посебни студии и
5. Преземање на други мерки за заштита.

(3) Заштитно-конзерваторските услови ги определува органот надлежен за соопштување на условите за градба, во рок утврден со закон, по претходно прибавено мислење од Управата.

(4) Трошоците за извршување на определените заштитно-конзерваторски услови, односно мерки на заштита се на товар на инвеститорот.

(5) Одредбите од ставовите (2) и (4) на овој член се применуваат и во случаите кога заштитно-конзерваторските услови се определуваат според постоен урбанистички план.

Заштитно-конзерваторска согласност и мислење

Член 75

(1) Заради оценка на доследната примена на заштитно-конзерваторските услови, Управата дава заштитно-конзерваторска согласност на проектната и друга техничка документација за недвижното културно наследство од особено значење.

(2) Заради оценка на доследната примена на заштитно-конзерваторските услови, Управата дава заштитно-конзерваторско мислење на проектната и друга техничка документација за заштитени недвижни добра со статус поинаков од оној од ставот (1) на овој член.

(3) Согласноста од ставот (1) и мислењето од ставот (2) на овој член се дава на барање на инвеститорот, во рок од 15 дена по приемот на барањето.

(4) Во рокот од ставот (3) на овој член, Управата може со решение да го одбие барањето за давање согласност:

1. Ако не се извршени заштитните ископувања, конзерваторските истражувања или другите мерки на заштита определени во смисла на членот 74 ставот (2) на овој закон и

2. Ако поднесената документација не е изработена според определените заштитно-конзерваторски услови.

Преместување

Член 76

(1) Недвижно културно наследство и други недвижни добра заштитени според одредбите на овој закон, како и нивни делови, не смеат да се преместуваат на друга локација.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, преместувањето може да се изврши како мерка на спасување, само ако поради изградба на објект од јавен интерес не е можно зачувување на загрозеното добро на местото на кое се наоѓа.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член, загрозеното добро мора да биде демонтирано, пренесено и повторно подигнато во крај или средина што потсетува на изворната локација, односно во сличен природен, историски или уметнички контекст.

(4) Одлука за преместување на недвижно културно наследство од особено значење донесува Владата на Република Македонија, по претходно прибавено мислење од Националниот совет за културно наследство.

(5) Преместување на друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон може да се врши само врз основа на претходно одобрение од Управата.

Напуштање

Член 77

(1) Недвижно културно наследство и друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон може да биде напуштено во целост или делумно само по исклучок.

(2) Како исклучок во смисла на ставот (1) на овој член се смета напуштањето поради изградба на објект од јавен интерес, ако загрозеното добро не се преместува во смисла на членот 76 од овој закон, а на друг начин не може да се зачува на местото на кое се наоѓа или без нарушување на неговиот интегритет.

(3) Во случаите од ставот (2) на овој член, загрозеното добро може да биде напуштено само по целосно истражување, документирање и преземање на неопходните мерки на спасување.

(4) Согласноста за напуштање во случаите од ставот (2) на овој член дава органот што го донел актот за заштита.

(5) Согласноста од ставот (4) на овој член, претставува основа за донесување акт за промена или акт за престанок на заштитата.

Уривање

Член 78

(1) Ако недвижно културно наследство или друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон или нивни делови се склони на паѓање поради дотраеност, или поголеми оштетувања со кои непосредно се загрозува нивната стабилност и поради тоа претставуваат опасност за соседните градби и животот на луѓето, а таквата опасност не може да се отстрани на друг начин, органот што го донел актот за заштита може да даде согласност за уривање и отстранување на такво добро или негов дел.

(2) Согласност во смисла на ставот (1) на овој член се дава по барање на органот надлежен за донесување на решение за уривање објекти склони на паѓање.

(3) Во случаите од ставот (1) на овој член, дадената согласност и решението за уривање на заштитеното добро не може да претставуваат основа за донесување акт за престанок на заштитата.

Истражување и експлоатација на минерални сировини

Член 79

(1) На просторите на кои се наоѓаат недвижни добра заштитени според одредбите на овој закон не смеат да се вршат геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, ако минералната сировина има посебно значење за економскиот развој на државата, а со тоа не се загрозува опстанокот на заштитеното добро или не се попречува неговото чување, одржување и користење:

1. Геолошки истражувања можат да се вршат само по претходна согласност на Владата на Република Македонија и

2. Експлоатацијата на минералната сировина може да се врши само по претходна согласност на Управата.

(3) Управата дава претходна согласност и:

1. За градба на рударски објекти во случаите од ставот (2) на овој член и

2. За геолошки истражувања и експлоатација на минерални сировини надвор од границите на заштитеното подрачје, на оддалеченост до 500 метри, ако изведувањето на работите вклучува употреба на експлозиви.

(4) Одобрение за геолошки истражувања, одобрение за градба на рударски објекти и одобрение за експлоатација на минерални сировини не може да се издаде без соодветната согласност од ставите (2) и (3) на овој член.

Истакнување фирми, реклами, табли, плакати и други известувања

Член 80

(1) На недвижно културно наследство и друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон не смее да се истакнуваат фирми, реклами, табли, плакати и други известувања.

(2) Во оправдани случаи, дејствијата од ставот (1) на овој член, можат да се вршат само по претходно одобрение од Управата.

Итни мерки

Член 81

(1) Ако инвеститорот ги изведува работите спротивно на проектната и друга техничка документација за која е издадена заштитно-конзерваторска согласност или при изведувањето на работите не се придружува на определените заштитно-конзерваторски услови, Управата може:

1. Да го извести органот што го издал одобрението за градење и да побара од градежната инспекција привремено запирање на работите до обезбедувањето услови за нивно правилно изведување и

2. Да донесе решение со кое ќе ја повлече дадената согласност во случај на опасност по заштитеното добро.

(2) Мерки во смисла на ставот (1) на овој член, Управата може да преземе и во случаите од членот 79 на овој закон.

Оддел 4

НЕПОСРЕДНА ЗАШТИТА

Конзерваторски истражувања

Член 82

(1) Заради правилно определување и извршување на мерките на непосредна заштита, за недвижните и движните добра заштитени според одредбите на овој закон се вршат неопходни конзерваторски истражувања.

(2) Конзерваторски истражувања во смисла на ставот (1) на овој член, се сметаат истражувачките работи поврзани со мерките на непосредна заштита и натамошно опстојување на заштитените недвижни и движни добра.

(3) Конзерваторски истражувања што вклучуваат дејствија на посегание во интегритетот на заштитените добра, со исклучок на архивската граѓа, се вршат врз основа на претходно одобрение од Управата.

(4) Одобрение од ставот (3) на овој член, може да се издаде ако кон барањето се доставени:

1. Програма за конзерваторските истражувања;
2. Доказ за обезбедените финансиски и технички средства;
3. Изјава од сопственикот или договор за уредување на меѓусебните односи за непречено извршување на истражувањата и
4. Доказ дека подносителот на барањето ги исполнува условите за вршење на конзерваторските истражувања.

(5) Со одобрението од ставот (3) на овој член се определуваат: носителот, видот, обемот, рокот и посебните услови за извршување на конзерваторските истражувања.

(6) Конзерваторски истражувања вршат надлежните јавни установи за заштита, а можат да вршат и други правни или физички лица ако ги исполнуваат пропишаните услови во поглед на стручната подготовка, работното искуство и техничката опременост за вршење на соодветниот вид конзерваторски истражувања.

(7) Министерот за култура ги пропишува видовите на конзерваторски истражувања кои се сметаат како неопходни во смисла на ставот (1) на овој член, видот и содржината на документацијата за конзерваторските истражувања и ги уредува специфичните прашања во врска со методологијата на истражувањата кај одделни видови недвижно и движно културно наследство.

Правни мерки при конзерваторски истражувања

Член 83

(1) Управата може со решение:

1. Да го забрани секое дејствие со кое се оневозможува или се отежнува извршувањето на одобрените конзерваторски истражувања;
2. Да го запре привремено извршувањето на конзерваторските истражувања, ако работите се започнати без одобрение или се извршуваат спротивно на издаденото одобрение и да определи рок за отстранување на недостатоците и
3. Да го одземе издаденото одобрение, ако со конзерваторските истражувања се нанесува штета или заштитеното добро се доведува во опасност.

(2) Жалбата против решението од ставот (1) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Поднесување извештај и предавање на документацијата за конзерваторските истражувања

Член 84

(1) Ако конзерваторските истражувања се извршуваат во рамките на конзерваторски проект, носителот на одобрението од членот 82 став (3) на овој закон е должен да поднесе извештај и да ја предаде на Управата финалната документација за конзерваторските истражувања, во рок од еден месец по изработувањето на проектот.

(2) Ако конзерваторските истражувања не се извршуваат во рамките на конзерваторски проект, носителот на одобрението од членот 82 став (3) на овој закон, е должен:

1. До Управата да поднесе извештај за извршените конзерваторски истражувања, во рок од три месеци по завршувањето на истражувачките работи и
2. На Управата да и ја предаде финалната документација за конзерваторските истражувања, во рок од шест месеци по завршувањето на истражувачките работи.

(3) Извештајот и документацијата од ставот (2) на овој член, можат да се користат при изработувањето на конзерваторски проекти.

Конзерваторски проекти

Член 85

(1) Конзерваторски проект во смисла на овој закон се смета проект за конзервација, реставрација, реконструкција, санација, адаптација или други мерки на непосредна заштита на недвижно и движно културно наследство или негов составен дел.

(2) При изработка на конзерваторски проект за мерка на непосредна заштита за која е потребно одобрение за градење, се применуваат општите прописи за проектирање на објекти, ако со овој закон или друг пропис поинаку не е определено.

(3) Конзерваторски проекти се изработуваат во форма на главен проект, ако со овој закон или друг пропис поинаку не е определено.

(4) Идеен проект се изработува задолжително, ако обновувањето на недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон се заснова на аналогии или други претпоставки.

(5) Министерството за култура може да распише јавен конкурс за изработување идејни проекти за мерки на непосредна заштита на недвижно културно наследство од особено значење.

(6) Конзерваторски проекти изработуваат надлежните јавни установи за заштита и Архивот, а можат да изработуваат и други правни или физички лица, ако ги исполнуваат пропишаните услови за конзерваторско проектирање за соодветниот вид на културно наследство.

(7) Министерот за култура ги пропишува видовите и содржината на конзерваторските проекти, вклучувајќи ги дозволените отстапувања, условите за вршење на конзерваторско проектирање и за стручна контрола на конзерваторските проекти, посебните стандарди и нормативи за конзерваторско проектирање и ги уредува специфичните прашања во врска со методологијата на конзерваторското проектирање.

Стручна контрола на конзерваторските проекти

Член 86

(1) На секој конзерваторски проект се врши задолжителна стручна контрола.

(2) Стручната контрола од ставот (1) на овој член ја вршат:

1. Надлежната национална установа за заштита, според видот на културното наследство, ако конзерваторскиот проект е изработен од друго правно или физичко лице;

2. Надлежната матична установа за заштита, ако конзерваторскиот проект е изработен од друга јавна установа за заштита и

3. Научна установа или стручна комисија определена со решение на Управата, ако конзерваторскиот проект е изработен од надлежната матична установа, односно надлежната национална установа во дејноста на заштита каде што не постои матична установа.

(3) По исклучок од ставот (2) на овој член, стручната контрола на конзерваторски проект за архивска граѓа ја врши Архивот.

(4) За извршената стручна контрола на конзерваторски проект се изработува извештај, со оцена за проектните решенија и комплетираноста на проектот.

(5) Носителот на конзерваторскиот проект е должен да постапи според забелешките содржани во извештајот од ставот (4) на овој член.

(6) Трошоците за стручната контрола на конзерваторскиот проект ги сноси носителот на проектот.

Конзерваторско одобрение

Член 87

(1) Мерки на непосредна заштита на недвижно и движно културно наследство, со исклучок на архивската граѓа, можат да се извршуваат само врз основа на претходно одобрение од Управата (во натамошниот текст: конзерваторско одобрение), доколку со овој закон поинаку не е определено.

(2) Конзерваторско одобрение може да се издаде само ако кон барањето за негово издавање се доставени:

1. Конзерваторски проект;
2. Извештај за извршената стручна контрола на конзерваторскиот проект;
3. Доказ за обезбедени финансиски средства;
4. Доказ за овластено вршење работи на непосредна заштита и
5. Изјава од сопственикот или договор со сопственикот за уредување на меѓусебните односи за непречено вршење на работите на непосредна заштита.

(3) Со конзерваторското одобрение се определува носителот, видот, обемот, рокот и посебните услови за изведување на работите на непосредна заштита.

(4) Конзерваторското одобрение се издава во рок од 15 дена по примањето на барањето за негово издавање.

(5) Во рокот од ставот (4) на овој член, Управата може да го одбие барањето за издавање на конзерваторско одобрение:

1. Ако конзерваторскиот проект не е изработен според пропишаната содржина или стандарди и нормативи за соодветниот вид на културно наследство;
2. Ако не е постапено според забелешките од извештајот за извршената стручна контрола на конзерваторскиот проект и
3. Ако не се исполнети условите за овластено вршење на работи на непосредна заштита.

(6) Ако за работите предвидени со конзерваторскиот проект е потребно одобрение за градење, такво одобрение може да се издаде само ако претходно е издадено конзерваторско одобрение.

(7) Во случаите од ставот (6) на овој член, за секое издадено одобрение за градење се известува Управата.

Изведување и раководење со работи на непосредна заштита

Член 88

(1) Работи на непосредна заштита на недвижни и движни добра заштитени според одредбите на овој закон, вршат надлежните јавни установи за заштита и Архивот, а може да врши и:

1. Друго правно лице од членот 153 на овој закон и
2. Физичко лице со статус на овластен конзерватор за соодветниот вид на културно наследство, односно специјалност.

(2) Со изведување работи на непосредна заштита може да раководи само лице со статус на овластен конзерватор за соодветниот вид културно наследство, односно специјалност.

(3) Овластен конзерватор во смисла на ставот (1) точка 2 и ставот (2) на овој член, се смета:

1. Лице кое има најмалку високо образование од соодветната струка и поседува лиценца за вршење работи на непосредна заштита од областа на архитектурата, ликовните техники или соодветниот вид движно културно наследство (во натамошниот текст: конзерваторска лиценца) и

2. Лице со научно или изборно стручно звање што е предметно за вршење работи на непосредна заштита на соодветниот вид на културно наследство, односно специјалност.

(4) Конзерваторска лиценца од ставот (3) точка 1 на овој член, дава Министерството за култура по положен испит пред комисија што ја формира Министерството за култура.

(5) Конзерваторската лиценца од ставот (4) на овој член, Министерството за култура ќе ја одземе ако носителот на лиценцата:

1. Ги изведува работите спротивно на издаденото конзерваторско одобрение;
2. Не постапува по налозите на овластеното лице за вршење на конзерваторски надзор;
3. Нанесува штета или предизвикува опасност по заштитените добра;
4. Ги изведува работите спротивно на утврдената методологија на работа и
5. Постапува спротивно на етичките норми во областа на заштитата.

(6) Надлежната јавна установа за заштита и Архивот можат, во целост или делумно, изведувањето на работите предвидени со конзерваторскиот проект да го отстапат на друг овластен изведувач, на начин пропишан со закон.

(7) Странски правни и физички лица можат да учествуваат во реализацијата на конзерваторски проект, согласно со меѓудржавен договор или програма за културна соработка, како и согласно со договор за непосредна соработка со надлежна јавна установа за заштита, односно Архивот.

(8) Министерството за култура може, во особено оправдани случаи, реализацијата на конзерваторски проект за културно наследство од особено значење да ја довери на меѓународна или друга странска самостојна конзерваторска мисија.

(9) Во текот на изведувањето на работите на непосредна заштита се изработува изведена конзерваторска документација.

(10) Министерот за култура ги пропишува соодветните струки и звања за овластен конзерватор во смисла на ставот 3 на овој член, начинот и програмата за полагање испит за добивање на конзерваторска лиценца, образецот на лиценцата, работите на непосредна заштита што можат да ги извршуваат други стручни лица и условите за тоа, видот и содржината на изведбената конзерваторска документација и другите специфични работи во врска со изведувањето на работите на непосредна заштита.

Конзерваторски надзор

Член 89

(1) Во текот на изведувањето на работите на непосредна заштита се врши задолжително постојан стручен надзор (во натамошниот текст: конзерваторски надзор).

(2) Конзерваторски надзор врши:

1. Надлежната национална установа, ако работите на непосредна заштита ги изведува друга установа за заштита или друг овластен изведувач;

2. Надлежната матична установа за заштита, ако работите на непосредна заштита ги изведува надлежната јавна установа за заштита и

3. Стручна комисија или лица определени со решение на органот што го издал конзерваторското одобрение, ако работите на непосредна заштита ги изведува матичната, односно друга надлежна национална установа за заштита во дејност за заштита каде што не постои матична установа.

(3) По исклучок од ставот (2) на овој член, конзерваторскиот надзор за архивската граѓа го врши Архивот.

(4) За вршење на конзерваторски надзор може да биде определено само лице со статус на овластен конзерватор за соодветниот вид на културно наследство, односно специјалност.

(5) Трошоците за конзерваторскиот надзор се на товар на носителот на конзерваторското одобрение.

Запирање на изведбените работи и одземање на конзерваторското одобрение

Член 90

(1) Управата може со решение:

1. Да го запре привремено изведувањето на работите на непосредна заштита, до обезбедувањето услови за нивно правилно изведување, ако изведувачот на работите постапува спротивно на издаденото конзерваторско одобрение, односно конзерваторскиот проект или не ги извршува стручните налози на комисијата, односно овластеното лице за вршење на конзерваторскиот надзор и

2. Да го одземе издаденото конзерваторско одобрение, ако со изведувањето на работите се нанесува штета или се предизвикува опасност за заштитеното добро.

(2) Со решенијата од ставот (1) на овој член, може да се наложи преземање на соодветни мерки за заштита од можно оштетување или уништување на заштитеното добро поради привременото запирање на започнатите работи, односно одземањето на конзерваторското одобрение.

(3) Ако работите на непосредна заштита се започнати без конзерваторско одобрение, Управата со решение ќе го запре или забрани натамошното изведување на работите и ќе наложи отстранување на недостатоците или враќање во поранешната состојба, во определен рок.

(4) Ако за работите на непосредна заштита е издадено одобрение за градење, за донесеното решение од ставот (1) точки 1 и 2 на овој член, се известува органот што го издал одобрението за градење и надлежната градежна инспекција. Градежната инспекција се известува и во случај кога работите на непосредна заштита се изведуваат без потребното одобрение за градење.

(5) Жалбата против решението од ставовите (1) и (3) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Прием на изведените работи

Член 91

(1) Заради вршење на завршна стручна контрола на изведените работи на непосредна заштита (во натамошниот текст: прием на изведените работи), носителот на конзерваторското одобрение е должен, во рок од 30 дена од завршувањето на работите, да ја известува Управата и да достави:

1. Извештај за извршените работи на непосредна заштита;
2. Извештај за конзерваторскиот надзор и
3. Финална изведбена конзерваторска документација.

4. Приемот на изведените работи го врши стручна комисија формирана од Управата.

(3) Органот од ставот (2) на овој член може со решение да определи, приемот на изведените работи да го изврши национална установа за заштита или научна установа која не била вклучена во изработувањето и стручната контрола на конзерваторскиот проект, изведувањето на работите и вршењето на конзерваторскиот надзор.

(4) Во стручна комисија за прием на изведените работи не може да учествува лице кое било вклучено во изработката или стручната контрола на конзерваторскиот проект, како и лице кое изведувало работи на непосредна заштита или вршело конзерваторски надзор.

(5) По исклучок, Управата може со решение да определи, приемот на изведените работи на одделни видови на движно културно наследство или работи од помал обем на недвижно културно наследство, да го извршат лицата кои вршеле конзерваторски надзор.

(6) Во записникот за извршениот прием на изведените работи се утврдува дали работите се изведени според конзерваторскиот проект, со стручна оцена за квалитетот на изведените работи и стриктна констатација за нивно прифаќање или неприфаќање.

(7) Ако во записникот за прием на изведените работи се констатирани одредени отстапувања од конзерваторскиот проект, недостатоци или други неправилности при изведбата на работите или се дадени други забелешки за стручната издржаност и прифатливост на изведените работи, Управата со решение ќе го задолжи носителот на конзерваторското одобрение, во определен рок да постапи според дадените забелешки и да ги отстрани констатираните недостатоци, на свој товар.

(8) Ако за работите на непосредна заштита е издадено одобрение за градење, техничкиот преглед на недвижното добро во смисла на прописите за изградба на објекти не може да се врши, ако претходно не е извршен прием на изведените работи согласно со овој закон.

(9) Во случаите од ставот (8) на овој член, до органот надлежен за технички преглед се доставува примерок од записникот за прием на изведените работи и известување за донесеното решение од ставот (7) на овој член.

(10) Трошоците за прием на изведените работи ги сноси носителот на конзерваторското одобрение.

Оддел 5

КОНТРОЛНИ И ДРУГИ МЕРКИ ЗА ДВИЖНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Проверка на потеклото

Член 92

(1) При вршење откуп или кога на друг начин од трето лице прибавуваат движно културно наследство и други заштитени или движни добра што заслужуваат да бидат заштитени според одредбите на овој закон, установите за заштита и другите иматели на јавни и приватни збирки се должни да го проверуваат потеклото на добрата.

(2) За секоја сомнителна понуда за откуп, субјектите од ставот (1) на овој член се должни веднаш да ја известат Управата и органите за внатрешни работи.

(3) Во инвентарни и други јавни книги за движното културно наследство, можат да бидат запишани само добра чие потекло е проверено и за кои не постои сомнение дека потекнуваат од недозволен или неконтролирани ископувања, кражби, недозволен извоз и увоз или од други противправни дејствија.

Приватни збирки

Член 93

(1) Приватните збирки на движно културно наследство се заштитуваат во обем и на начин утврден со овој закон.

(2) Предмет на колекционирање на збирките од ставот (1) на овој член не можат да бидат заштитени добра коишто:

1. Се од домашно и странско потекло, стекнати на начин спротивен на закон;
2. Се вклучени во јавни збирки, освен оние чија размена или трајно отстапување е дозволено според овој или друг закон и
3. Се интегрален дел на заштитена недвижност.

(3) Предмет на колекционирање на збирките од ставот (1) на овој член не можат да бидат археолошки предмети, освен оние:

1. Што претставуваат случајно откритие од кое Министерството за култура се откажало во смисла на членот 68 став (3) на овој закон и

2. За кои правото на сопственост е утврдено во постапка пред надлежен суд, поведена во роковите во кои постоењето на такво право на археолошки предмети во општествена сопственост можело да се докажува според поранешните прописи.

(4) Управата води посебна евиденција за колекционерите и за заштитените приватни збирки.

Контрола на трговијата со антиквитети

Член 94

(1) Секој трговец со антиквитети, уметнички или други предмети на колекции е должен да води регистар за потеклото на предметите, со основни податоци за лицето од кое предметот е набавен, опис и продажна цена, како и податоци за купувачот.

(2) Трговецот од ставот (1) на овој член е должен:

1. Да ја извести надлежната јавна установа за заштита за секој набавен предмет, пред неговото пуштање во продажба и да доставува месечни извештаи за извршената продажба на антиквитети, уметнички и други предмети на колекции;
2. Да обезбеди исправа за откажување од правото на првенствено купување, ако движното добро е заштитено според одредбите на овој закон;
3. Да покаже и издаде уредна исправа за сопственоста на заштитеното добро;
4. Да го извести купувачот за можноста од забрана за извоз на купеното добро и
5. Да ги известува надлежните органи на државната управа и јавните установи за заштита, како и заинтересираните колекционери, галеристи, аукционери и антиквари, за правењето и циркулацијата на копии на заштитените добра.

(3) Министерот за култура ги пропишува содржината и начинот на водење на регистарот од ставот (1) на овој член, начинот на вршење на контролата над водењето на регистарот, обрасците кои се употребуваат во смисла на ставот (2) на овој член и поблиску ги

уредува специфичните прашања во врска со контролата на трговијата со движно културно наследство и другите антиквитети, уметнички или предмети на колекции. Општиот акт се донесува по претходно прибавено мислење на министерството надлежно за работите на трговијата.

Размена и отстапување

Член 95

(1) Заради пополнување на збирки или остварување на ефикасна заштита и подобра презентација, движно културно наследство и друго заштитено движно добро, може да се разменува и привремено или трајно да се отстапува на јавните установи за заштита и на други иматели на јавни и приватни збирки во земјата и во странство, доколку со овој или друг закон поинаку не е определено.

(2) Размена и отстапување во смисла на ставот (1) на овој член може да се врши на одделни примероци заштитени добра:

1. Ако не се прогласени или не се вклучени во збирки што се прогласени за културно наследство од особено значење;

2. Кои се од иста серија, ист или сличен тип и ги има во поголем број;

3. За кои не постои интерес за вклучување во постојани поставки на имателот или за него имаат само споредна, односно секундарна вредност и

4. За кои не постојат други ограничувања утврдени со закон.

(3) Размена и отстапување во смисла на ставовите (1) и (2) на овој член, со исклучок на архивската граѓа, може да се врши само врз основа на одобрение од Управата, по претходно прибавено мислење на надлежната матична установа за заштита, односно националната установа за заштита во дејност за заштита каде што нема матична установа.

(4) Размена и отстапување на архивската граѓа се врши според прописите за архивска граѓа.

(5) За размена и отстапување на движно културно наследство во земјата и во странство, установите за заштита од ставот (3) на овој член водат картотека на барања и понуди.

(6) Во картотеката од ставот (5) на овој член може да биде внесена понуда за размена или отстапување, само ако заштитеното добро е прибавено согласно со закон.

(7) Кон понудата за размена или отстапување се приложува целокупната стручна и правна документација за понуденото добро.

Изнесување во странство

Член 96

(1) Движно културно наследство и друго заштитено движно добро може привремено да се изнесе во странство заради излагање, конзервација, експертиза и во други оправдани случаи, врз основа на одобрение, доколку со овој или друг закон поинаку не е определено.

(2) Одобрение во смисла на ставот (1) на овој член освен за архивската граѓа, издава Управата, по претходно прибавено мислење од надлежната матична установа за заштита, односно националната установа за заштита во дејност за заштита каде што нема матична установа. Одобрението од ставот (1) на овој член се издава врз основа на писмено барање во кое ќе се наведат оправданите причини за привремено изнесување на доброто во странство.

(3) Во случајот од ставот (1) на овој член, подносителот на барањето е должен да обезбеди банкарски депозит во висина на вредноста на заштитеното добро, комерцијално осигурување, гаранција или друг вид емство на странска влада, ако тоа биде побарано од Управата.

(4) Со одобрението од ставот (2) на овој член се определува крајниот рок за враќање на заштитеното добро во земјата, а можат да бидат определени и поблиски услови за ракување, пакување, транспорт, придружба, сместување, чување и презентирање на заштитеното добро.

(5) Носителот на одобрението за изнесување во странство е должен да ја извести Управата дали изнесеното добро е вратено во земјата во определениот рок и во каква состојба се наоѓа, најдоцна три дена по враќањето на доброто во земјата.

(6) Ако изнесеното добро не е вратено во земјата во определениот рок, во смисла на овој закон се смета дека е незаконски извезено.

Извоз

Член 97

(1) Движно културно наследство што не е под режим на општа забрана за извоз во смисла на членот 52 на овој закон, како и друго заштитено движно добро, може да се извезува само врз основа на одобрение од Управата, по претходно прибавено мислење на надлежната матична установа за заштита, односно националната установа за заштита во дејност за заштита каде што нема матична установа.

(2) Одобрение за извоз во смисла на ставот (1) на овој член може да се издаде за заштитено добро:

1. Кое е предмет на меѓународна размена или што трајно се отстапува на имател на јавна збирка во странство и

2. Кое не е внесено во Националниот инвентар на заштитени добра чиј извоз би претставувал значително осиромашување на културното наследство на Република Македонија (во натамошниот текст: Национален инвентар).

(3) Управата може, по претходно прибавено мислење на надлежната установа за заштита од ставот (1) на овој член:

1. Да донесе решение за забрана на извоз на заштитено добро кое не е внесено во Националниот инвентар од ставот (2) точка 2 на овој член и

2. Да издаде одобрение за извоз на заштитено добро од Националниот инвентар од став 2 точка 2 на овој член, ако односното добро е предмет на реституционо барање или неговиот извоз е од јавен интерес согласно со меѓународен договор.

(4) Антиквитети и уметнички или други предмети на колекции што немаат статус на заштитени добра според одредбите на овој закон, чиј извоз не е под режим на слободен извоз во смисла на прописите за надворешно-трговското работење, може да се извезуваат врз основа на уверение што го издава Управата, по претходно прибавено мислење на надлежната јавна установа за заштита.

(5) Со уверението од ставот (4) на овој член се потврдува дека движното добро што е предмет на извоз не е запишано во Националниот регистар на културно наследство и дека може да се извезе без ограничувања по основ на заштита на културното наследство.

(6) Ако движното добро од ставот (4) на овој член заслужува да биде заштитено, Управата може да донесе решение за забрана на извоз, доколку пред тоа донесе решение за привремена заштита.

(7) Одредбите од ставовите (4), (5) и (6) на овој член соодветно се применуваат и во случаите на изнесување во странство.

(8) Управата е должна да ја известува јавноста за движното културно наследство:

1. Чиј извоз е забранет во смисла на членот 52 на овој закон,
2. За заштитените добра од Националниот инвентар од ставот (2) точка 2 на овој член и
3. За секое донесено решение за забрана на извоз на заштитено добро.

Известување на царинскиот орган

Член 98

(1) За секое донесено решение за забрана на извоз или издадено одобрение, односно уверение за изнесување или извоз, Управата е должна без одлагање да го известат органот надлежен за работите на царинската контрола.

(2) Во случаите од ставот (1) на овој член, заедно со издадениот акт, до царинскиот орган се доставува и комплетно досие со фотодокументација за движното добро чие изнесување или извоз се дозволува, односно забранува.

(3) До органот од ставот (1) на овој член се доставуваат и ажурни списоци за движното културно наследство чиј извоз е забранет во смисла на членот 52 на овој закон и за заштитените добра од Националниот инвентар од членот 97 став (2) точка 2 на овој закон.

Увоз

Член 99

(1) Движно културно наследство што не е под режим на општа забрана за увоз во смисла на членот 53 на овој закон, може да се увезе под форма на увоз согласно со прописите за надворешно-трговското работење.

(2) Ако според прописите на земјата од која се увезува движно културно наследство е потребна извозна дозвола, при увозот е задолжително таа дозвола да се покаже.

(3) Увозникот е должен да го пријави увезеното добро на надлежната установа за заштита, во рок од осум дена од денот на извршениот увоз.

Реституција

Член 100

(1) Согласно со ратификуваните меѓународни договори, Министерството за култура се определува како централен орган за координација на враќањето на движното културно наследство:

1. Кое е украдено и/или незаконски извезено од територијата на Републиката и
2. Кое е украдено и/или незаконски извезено од територијата на друга држава, а се наоѓа на територијата на Република Македонија.

(2) Во случаите од ставот (1) точка 1 на овој член, Министерството за култура:

1. Презема активности за комплетирање на податоците, евиденцијата и документацијата за дисперзираното културно наследство во странство, кое може да биде предмет на реституција;
2. Поднесува реституциони барања до надлежните органи на други држави, согласно со нивните прописи и меѓународните договори и

3. Остварува соработка со централните органи на други држави за координација на реституцијата.

(3) Во случај од ставот (1) точка 2 на овој член, Министерството за култура:

1. Го известува централниот орган за координација на реституцијата на државата на потеклото, дека заштитеното добро се наоѓа на територијата на Република Македонија и презема дополнителни активности, на негово барање, за попрецизна идентификација на местото каде што се наоѓа доброто и за неговиот сопственик, односно држател;

2. Овозможува неопходни проверки за бараното добро, од страна на овластени лица на земјата барател, во рок од два месеца по поднесувањето на реституционото барање;

3. Презема мерки за физичка заштита на бараното добро, во соработка со земјата барател;

4. Презема мерки за спречување на дејствија со кои се избегнува или попречува постапката за реституција, односно враќање;

5. Посредува меѓу подносителот на реституционото барање и сопственикот, односно држателот на бараното добро и

6. Го олеснува извршувањето на судската одлука за враќање на бараното добро.

(4) Реституционно барање во случаите од ставот (1) точка 2 на овој член може да се поднесе по дипломатски пат или директно пред надлежниот суд, ако со закон или меѓународен договор поинаку не е определено.

(5) Реституционно барање во смисла на ставот 4 на овој член може да се поднесе во рок од една година, сметано од денот кога земјата барател дознала односно била известена за местото на кое се наоѓа предметното добро и за идентитетот на неговиот имател, но не подолго од:

1. 30 години од денот кога бараното добро било украдено, односно незаконски извезено од територијата на државата од која потекнува и

2. 75 години, ако се работи за движно добро кое е дел на јавна збирка или е под посебна заштита на државата од која потекнува.

(6) Ако надлежниот орган на државата на потеклото на доброто, со тужба против имателот, пред надлежниот суд на Република Македонија повел постапка за реституција, односно враќање на доброто, должен е веднаш за тоа да го извести Министерството за култура.

(7) Постапка во смисла на ставот (6) на овој член може да биде поведена ако постојат докази дека предметното добро има статус на заштитено добро според прописите на државата која го бара неговото враќање и дека било украдено и/или незаконски извезено од нејзината територија.

(8) Постапка за реституција, односно враќање не може да се води ако извозот не е веќе незаконски во време кога е побарано враќање на доброто.

(9) Совесниот сопственик, кој бараното добро го стекнал откако тоа било украдено и/или незаконски извезено, има право на правичен надоместок врз основа и во висина утврдена со одлука на надлежниот суд и откако доброто е вратено на територијата на државата на потеклото.

(10) Надоместокот од ставот (9) на овој член и сите трошоци во врска со реституционото барање и постапката, ги сноси државата барател.

(11) Надоместокот и трошоците од ставот (10) на овој член, исплатени на товар на Буџетот на Република Македонија, се надоместуваат од лицата кои доброто го украде, односно незаконски го извезле од територијата на Републиката.

Оддел 6

ЗАШТИТА НА ДУХОВНО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Записи, негување и употреба

Член 101

(1) Заштитата на духовното културно наследство во смисла на овој закон, покрај правењето и чувањето записи за него, опфаќа и негување и правилна употреба, согласно со закон и режимот на заштита, утврден со актот за заштита.

(2) Правењето и чувањето записи за духовното културно наследство во јавен интерес го вршат овластени субјекти од членот 154 на овој закон.

(3) Негувањето и правилната употреба на духовното културно наследство се поттикнуваат преку посебни проекти и програми од областа на културата, образованието, науката и информирањето.

(4) Управата може со решение:

1. Да определи посебни мерки за негување и правилна употреба на заштитено нематеријално добро и

2. Привремено да запре или да забрани несоодветна употреба на заштитено нематеријално добро.

Оддел 7

ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ОД НЕЗАКОНСКИ ДЕЈСТВИЈА

Мерки на безбедност

Член 102

(1) За остварување ефикасна заштита од недозволени ископувања, намерно оштетување и уништување, кражби, присвојување, прикривање, недозволена трговија, криумчарење и други незаконски дејствија против културното наследство, органите и јавните установи за заштита, како и имателите на заштитените добра, се должни да преземаат:

1. Превентивни мерки со кои ќе се намалат можностите за појава на ризик од незаконски дејствија и

2. Мерки на противдејство со кои ќе се намалат загубите или штетните последици од незаконски дејствија, ако ризикот се оствари.

(2) Управата во смисла на ставот (1) на овој член:

1. Ја следи состојбата со безбедносната заштита на културното наследство;

2. Врши безбедносна проценка на ризиците од незаконски дејствија против културното наследство;

3. Го координира изработувањето и усогласувањето на плановите од член 104 на овој закон и го контролира нивното спроведување;

4. Определува итни мерки на безбедносна заштита на културното наследство во опасност и посебни мерки на безбедносна заштита на културното наследство од особено значење;

5. Издава стручни упатства за спроведување на безбедносната заштита на културното наследство;

6. Предлага преземање на мерки на безбедносна заштита на културното наследство и

7. Врши други работи утврдени со овој и друг закон.

(3) Управата и другите субјекти од ставот (1) на овој член се должни да соработуваат со другите надлежни органи од областа на безбедноста и да овозможат нивно непречено дејствување, особено да го олеснат дејствувањето на органите надлежни за спречување на вршењето на кривични дела, откривање и фаќање на сторителите и нивно предавање на надлежните органи, пленување на заштитените добра и нивно враќање на имателот.

Национален акционен план за превенција на криминалитетот против културното наследство

Член 103

(1) Владата на Република Македонија донесува Национален акционен план за превенција на криминалитетот против културното наследство, по предлог на Националниот совет за културното наследство.

(2) Планот од ставот (1) на овој член содржи особено:

1. Оцена за постојните ризици од незаконски дејствија и состојбата со криминалитетот против културното наследство;

2. Приоритети на политиката за безбедносна заштита на културното наследство;

3. Општи и посебни мерки на превенција на криминалитетот против културното наследство;

4. Период за кој се донесува планот и динамиката на негова реализација;

5. Условите за реализација на Планот и

6. Субјектите одговорни за спроведување на Планот.

(3) Реализацијата на Планот од ставот (1) на овој член ја координира Националниот совет за културно наследство.

(4) Националниот совет за културно наследство поднесува на Владата годишни извештаи за реализација на Планот, како и завршен извештај.

Планови за безбедносна заштита на културното наследство

Член 104

(1) Јавните установи за заштита и имателите на заштитените добра за кои тоа е определено со актот за заштита, се должни да донесат:

1. План за превентивна заштита на културното наследство од незаконски дејствија;

2. План за итна акција во случај на незаконски дејствија.

(2) Планот за превентивна заштита од ставот (1) точка 1 на овој член содржи организациони и мерки на техничко обезбедување, а за културното наследство од особено значење и мерки на електронски надзор.

(3) Планот за итна акција од ставот (1) точка 2 на овој член содржи оперативен и организационен дел, со мерки на противдејство.

(4) Плановите од ставот (1) на овој член се изработуваат врз основа на претходно направена анализа на ризиците од незаконски дејствија.

(5) Со цел да се процени дали нивото на безбедност е соодветно на степенот на постојниот ризик и да се утврди дали ризикот е прифатлив, овластени службени лица на Управата вршат проверка на ефикасноста на мерките на безбедносна заштита, содржани во плановите од ставот (1) на овој член.

Овластени службени лица за безбедност на културното наследство

Член 105

(1) Работите на безбедносна заштита на културното наследство од член 102 став 2 на овој закон ги вршат овластени службени лица за безбедност на културното наследство кои ги назначува министерот за култура.

(2) Овластените службени лица од ставот (1) на овој член имаат право и должност:

1. Да собираат податоци, известувања и информации од значење за безбедносната заштита на културното наследство;

2. Да го контролираат спроведувањето на пропишаните мерки на безбедносна заштита на културното наследство;

3. Да вршат увиди за безбедносната заштита на културното наследство и

4. Да соработуваат со криминалистичката полиција, царинските органи, јавните обвинителства, инспекциските и други надлежни органи и служби.

(3) Овластените службени лица од ставот (1) на овој член имаат легитимација.

(4) Министерот за култура го уредува остварувањето на работите од ставовите (1) и (2) на овој член, односно членот 102 став (2) на овој закон и го пропишува образецот на легитимацијата и начинот на нејзиното издавање.

Оддел 8

ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ВО СЛУЧАЈ НА ВООРУЖЕН СУДИР И ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ

Идентификација на добрата и службените лица за заштита во случај на вооружен судир

Член 106

(1) Заради олеснување на идентификацијата на недвижните и движните добра кои уживаат имунитет на општа заштита во случај на вооружен судир согласно со ратификуваните меѓународни договори, Управата води Национален инвентар на заштитени добра во случај на вооружен судир.

(2) Службените лица ангажирани за заштита на културното наследство во случај на вооружен судир и лицата задолжени за контрола во смисла на ратификуваните меѓународни договори, имаат легитимација и право да носат трака на ракавот, со апликација на меѓународниот знак за распознавање, издадени од Министерството за култура.

(3) Министерот за култура ги пропишува содржината и начинот на водење на инвентарот од ставот (1) на овој член, образецот на легитимацијата, изгледот на траката од ставот (2) на овој член и начинот на нивното издавање.

Подготвителни мерки за заштита во случај на вооружен судир и природни непогоди

Член 107

(1) Органите и јавните установи за заштита, како и имателите на заштитените добра, се должни да преземат неопходни подготвителни мерки за заштита на културното наследство од предвидливи последици на вооружен судир и природни непогоди.

(2) Неопходни подготвителни мерки во смисла на ставот (1) на овој член се сметаат особено:

1. Обезбедување на документација за заштитените добра и нејзино чување на различни и сигурни места;
2. Подготовка за евакуација на заштитените движни добра, вклучувајќи ги и составните делови на заштитените недвижни добра предвидени за демонтирање;
3. Планирање на итни мерки за заштита од пожар;
4. Планирање на итни мерки за заштита од рушење;
5. Набавка на материјали и опрема за спроведување на соодветна заштита *in situ*;
6. Определување на персоналот за заштита, особено на стручните и другите оперативни тимови и
7. Планирање на мерки за безбедносна заштита во случај на вооружен судир и природни непогоди.

(3) Неопходни подготвителни мерки во смисла на ставот (1) на овој член се сметаат и мирновременските подготовки:

1. За означување на заштитените добра со меѓународниот знак за распознавање и
2. За организирање специјален или итен транспорт на заштитени добра, под меѓународна контрола, на територијата на Република Македонија или во друга држава.

(4) Управата во смисла на ставот (1) од овој член:

1. Го следи, насочува и контролира спроведувањето на неопходните подготвителни мерки од ставовите (2) и (3) на овој член;
2. Презема и определува итни и други подготвителни мерки на заштита;
3. Издава стручни упатства за спроведување на подготвителните мерки за заштита и
4. Врши други работи утврдени со закон.

(5) Неопходните подготвителни мерки за заштита на културното наследство во случај на вооружен судир и природни непогоди се преземаат во согласност со прописите и документите за одбрана, односно заштита од елементарни непогоди, овој закон и прописите донесени врз основа на него.

Посебни мерки на заштита во воена и вонредна состојба

Член 108

(1) Јавните установи за заштита определени во согласност со прописите за одбрана и имателите на заштитените добра се должни, во воена и во вонредна состојба прогласена поради настанати големи природни непогоди, да преземаат посебни мерки на заштита на културното наследство.

(2) Посебните мерки на заштита во смисла на ставот (1) на овој член ги пропишува Владата на Република Македонија со уредба.

Процена на штета

Член 109

Процена на штетата на културното наследство причинета за време и како последица на вооружен судир или природна непогода се врши според посебна методологија што ја пропишува Владата на Република Македонија.

Приоритетна листа

Член 110

(1) Владата на Република Македонија утврдува Приоритетна листа на културно наследство оштетено во вооружен судир, односно природна непогода, на предлог на Националниот совет за културно наследство.

(2) Приоритетната листа од ставот (1) на овој член е задолжителна основа за:

1. Утврдување и спроведување на итни мерки за отстранување или ублажување на последиците од причинетата штета;
2. Програмирање на активностите за заштита на културното наследство по престанувањето на непријателствата, односно природната непогода и
3. Одобрување на финансиски средства и друга помош на товар на Буџетот на Република Македонија.

Оддел 9

ЗАШТИТА ОД ФИЗИЧКО ОШТЕТУВАЊЕ ЗАБРЗАНО ОД ЗАГАДУВАЊЕТО И УНАПРЕДУВАЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО ЗАШТИТЕНИТЕ ПОДРАЧЈА

Заштита од последици од загадувањето

Член 111

(1) Заради намалување на ризиците од физички оштетувања и други штетни последици врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина, забрзани од загадувањето на животната средина и природата:

1. Субјектите кои вршат мониторинг во смисла на прописите за заштита на животната средина и природата се должни да го следат влијанието на загадувањето врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина, како и да ги доставуваат релевантните податоци до министерствата надлежни за вршење на посебниот конзерваторски и централниот еколошки мониторинг;
2. Министерствата надлежни за работите на заштита на животната средина и природата, за наука и за култура, како и надлежните органи на единиците на локалната самоуправа се должни да иницираат и да поддржуваат реализација на програми и проекти за интердисциплинарни и други специјалистички научни истражувања, чија цел е идентификацијата и проучувањето на штетните последици од загадувањето, дефинирањето на средствата и методите за намалување или елиминирање на таквите последици;
3. Правните и физичките лица кои имаат извори што вршат загадување со штетни последици врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина се должни во

нивната студија за оцена на влијанието врз животната средина да утврдат соодветни мерки за намалување на таквите последици, како и да ги спроведат тие мерки во законскиот рок за реализација на проектите и

4. Решение за интегрирано спречување и контрола на загадувањето, во смисла на прописите за заштита на животната средина, природата и просторното планирање врз основа на студијата од точката 3 на овој став може да се донесе по претходно прибавено мислење на Управата.

(2) Управата:

1. Врши и организира вршење на конзерваторски мониторинг за влијанието на загадувањето врз недвижното културно наследство и неговата непосредна околина и

2. Презема итни мерки за заштита, ако актот за прогласување културно наследство во опасност е донесен поради загадувањето.

(3) Методологијата и начинот на вршење на посебниот конзерваторски мониторинг ги пропишува Министерството за култура, со согласност на министерството надлежно за работите на заштита на животната средина, природата и просторното планирање.

Унапредување на квалитетот на животната средина во заштитените подрачја

Член 112

(1) Единиците на локалната самоуправа, надлежните јавни установи за заштита и имателите на заштитените добра се должни да преземаат мерки за заштита и унапредување на квалитетот на животната средина во околината на недвижното културно наследство, како и во границите на споменичките целини и културните предели.

(2) Единиците на локалната самоуправа преземаат мерки во смисла на ставот (1) на овој член за отворените градски, рурални и други јавни простори во заштитените подрачја ако со закон поинаку не е определено.

(3) За недвижното културно наследство што се наоѓа во границите на национален парк или друго подрачје прогласено за природно наследство, како и во зони со посебна намена, утврдени или заштитени според друг закон, мерките од ставот (1) на овој член се преземаат со согласност со пропишаниот режим на заштита и плановите за управување со таквите подрачја, односно зони.

(4) Надлежните јавни установи за заштита преземаат мерки во смисла на ставот (1) на овој член во рамките на програмите за ревитализација и конзерваторските проекти што ги реализираат.

(5) Прием на конзерваторски работи во смисла на членот 91 на овој закон и технички преглед во смисла на прописите за изградба на објекти не може да се врши, ако изведувачот на работите односно инвеститорот не ги извршил во целост мерките во смисла на ставот (1) на овој член определени со заштитно-конзерваторските и другите услови за градба во заштитеното подрачје.

(6) Управата може со решение да определи посебни мерки во смисла на ставот (1) на овој член по претходно прибавено мислење на министерствата надлежни за работите на заштита на животната средина и природата и за планирање и уредување на просторот:

1. Заради обезбедување подобра достапност, привлечност и хуманизираност на просторот, стимулирање на соодветни нивоа на користење и зголемување на социјалната интеграција на заштитените подрачја и

2. Ако поради негрижа е нарушен интегритетот на заштитеното подрачје.

РАЗВИВАЊЕ НА ПРОТЕКТОРСКА СВЕСТ И ДРУГИ МЕРКИ ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Развивање на свеста на јавноста

Член 113

(1) Јавните установи во областа на воспитанието, образованието, науката, културата и информирањето се должни, во своите програми и планови за работа, да предвидат содржини за стекнување знаења и изградување на правилен и активен однос спрема културното наследство и неговата заштита, особено:

1. За вредностите, единственоста и значењето на културното наследство како составен дел на културниот идентитет и извор на инспирација и креативност за сегашните и идните генерации;

2. За опасностите на кои тоа е изложено, било поради незаконски дејствија, вооружен судир, природни непогоди и физичко пропаѓање забрзано од загадувањето на животната средина и природата, било поради инвестициона изградба, несоодветно користење или несоветно ракување и постапување и

3. За потребата од негово чување, почитување, редовно одржување, конзервација, интегрирана заштита и функционално користење како фактор на одржливиот развој.

(2) Управата е должна:

1. Да го шири и поттикнува познавањето на националните и меѓународните прописи за заштита на културното наследство;

2. Да ја известува јавноста за меѓународната помош и за улогата што таа помош ја одиграла во заштитата на културното наследство и

3. Да се грижи за давање соодветен публицитет на секој случај на оштетување, уништување или друг облик на незаконско дејствување против културното наследство.

(3) Јавните установи за заштита се должни да ја информираат јавноста:

1. За активностите на заштита на културното наследство што ги преземаат и

2. За можностите за вклучување на други субјекти во реализацијата на програмите и проектите од областа на заштитата на културното наследство што тие ги водат.

Достапност на културното наследство на јавноста

Член 114

(1) Културното наследство и документацијата за неговата заштита се достапни на јавноста.

(2) Достапноста на јавноста може да се ограничи согласно со овој закон, друг пропис и општ акт, во зависност од видот, значењето, природата и состојбата на културното наследство, како и од целите и начинот на користењето.

(3) Управата може со решение да наложи преземање на посебни мерки за обезбедување достапност на културното наследство на хендикепираните лица.

Информативен систем

Член 115

(1) Следењето на состојбата на културното наследство и на активностите за неговата заштита ги врши Управата во рамките на Информативниот систем за културното наследство на Република Македонија.

(2) Со Информативниот систем од ставот (1) на овој член се обезбедува особено:

1. Воспоставување база на релевантни податоци;
2. Централно информатичко поврзување на јавните установи за заштита, Архивот и правните лица овластени за вршење работи на заштита на односниот вид културно наследство и
3. Јавно достапни, сеопфатни и точни информации за културното наследство и неговата заштита.

Чување и користење на документацијата

Член 116

(1) Документацијата за културното наследство и другите заштитени добра се чува на три различни места, што ги определува Управата.

(2) Документацијата од ставот (1) на овој член се дава на користење за службени, научни и едукативни цели, објавување и други оправдани причини.

(3) По правило, на користење се даваат копии од документацијата што се изработуваат на трошок на барателот.

(4) На државни органи и за научни цели, на привремено користење може да се даде и изворна документација, со обврска за нејзино чување, изработка на заштитна снимка на трошок на барателот и под други услови утврдени со актот од членот 36 став (2) на овој закон.

(5) За користењето на документацијата надлежниот субјект што ја чува документацијата води посебна евиденција.

Оддел 11

КОРИСТЕЊЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

11.1. Користење на културното наследство по пат на концесија

Предмет на концесија

Член 117

(1) Предмет на користење по пат на концесија, според овој закон, може да биде недвижно културно наследство од особено значење во државна сопственост, со исклучок на добрата од ставот (2) на овој член, кое е или може да биде наменето за:

1. Домување;
2. Вршење на туристичка, угостителска, трговска, занаетчиска и друга услужна дејност;

3. Вршење на изворна или сродна производна дејност и
4. Вршење на дејности од областа на образованието, науката, информирањето, здравството, спортот, рекреацијата, како и културата со исклучок на дејностите на заштита.

(2) Предмет на концесија не можат да бидат:

1. Резервирани археолошки зони и други неистражени или нецелосно истражени археолошки наоѓалишта;
2. Меморијални објекти, обележја и места поврзани со значајни настани и истакнати личности;
3. Култни или други места и објекти поврзани со обичаи, верувања или посебни традиции и
4. Недвижни добра од членот 12 став (2) и членот 13 став (2) на овој закон.

(3) За прашањата што не се регулирани со овој закон се применува Законот за концесии.

Концесионер

Член 118

(1) Концесија може да се даде на домашно или странско правно и физичко лице (концесионер) кое ги исполнува следниве услови:

1. Да е регистрирано за вршење дејност од членот 117 став (1) на овој закон;
2. Да има материјално-технички можности за вршење на дејноста за која е регистрирано и за заштита на недвижното добро кое е предмет на концесија и
3. Да понуди програма за ревитализација и план за управување со недвижното добро кое е предмет на концесијата.

(2) Концесионерот има статус на имател на културно наследство, со права и должности утврдени со овој закон и договорот за концесија.

Траење на концесијата и надоместок за концесија

Член 119

(1) Периодот за кој се доделува концесијата изнесува:

1. До 10 години за вршење на производна дејност и
2. До 15 години за вршење на другите дејности од членот 117 став (1) на овој закон.

(2) Концесијата може да се продолжи најмногу за пет години.

(3) За користењето на културното наследство што е предмет на концесијата се плаќа годишен надоместок, чија висина се утврдува со договорот за концесија.

(4) Надоместокот од ставот (3) на овој член се плаќа до 30 јуни за тековната година.

Надзор над спроведувањето на договорот

Член 120

(1) Надзор над спроведувањето на договорот за концесија врши Министерството за култура.

(2) Министерството за култура со решение определува посебен одбор за надзор над спроведувањето на договорот за концесија.

(3) Како членови на одборот се именуваат најмалку по еден претставник на општината на чие подрачје се наоѓа концесионираното добро и на невладина организација од областа на заштитата на културното наследство.

11.2. Посебни одредби

Вршење стопанска дејност во заштитени добра

Член 121

(1) Стопанска дејност во недвижно културно наследство и друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон може да се врши само по претходно одобрение од Управата.

(2) Одобрение од ставот (1) на овој член е потребно за секоја промена на дејноста, односно промена на намената на деловниот простор.

Користење на име или облик на културно наследство за комерцијални цели

Член 122

Име, облик или друг препознатлив дел на заштитено добро може да се употреби за реклама, како елемент на фирма и за изработка на сувенири или други предмети за комерцијални цели, на начин соодветен на намената или значењето на добрата, врз основа на претходно одобрение од Управата.

ГЛАВА V

ПРАВА И ДОЛЖНОСТИ НА ИМАТЕЛИТЕ НА ЗАШТИТЕНИТЕ ДОБРА

Оддел 1

ПРАВА НА ИМАТЕЛИТЕ

Право на стручна помош

Член 123

(1) Имателот на заштитено добро има право на стручна помош без надоместок, во обем и вид утврдени со овој закон.

(2) Правото од ставот (1) на овој член подразбира особено:

1. Прегледување и стручни објаснувања за особеностите, значењето и состојбата на доброто;

2. Стручни совети и упатства во поглед на почитувањето, чувањето, одржувањето и користењето на доброто;

3. Укажување на потребата од преземање на посебни мерки за чување и одржување на доброто или посебни техничко-заштитни мерки и

4. Помош за остварување на други права и должности утврдени со овој закон.

(3) Колекционер или друг имател на заштитена збирка и имател на сакрален или друг споменик со движни добра што се негов составен дел има право на стручна помош:

1. Во поглед на воспоставувањето и водењето на инвентар (картотека) на заштитените добра и

2. За конзервација на предметите запишани во инвентарот од точката 1 на овој став.

(4) Правото на стручна помош во смисла на ставовите (2) и (3) на овој член имателот на заштитеното добро на негово писмено барање го остварува кај надлежната јавна установа за заштита, односно Архивот.

(5) Во итни случаи, особено кога се заканува непосредна опасност од оштетување на заштитеното добро, субјектите од ставот (4) на овој член се должни да ја дадат бараната стручна помош веднаш, а најдоцна во рок од три дена од поднесувањето на писменото барање на имателот.

Право на надоместок на вонредните трошоци

Член 124

(1) Имателот на заштитено добро не е должен да ги поднесува вонредните трошоци за чување и одржување на доброто, ниту за извршување на пропишаната мерка на заштита.

(2) За вонредни трошоци се сметаат издатоците над вообичаените трошоци за чување и одржување на доброто како добар домаќин, како и издатоците над приходите и другите материјални користи од доброто.

(3) Имателот на заштитено добро има право на надоместок на вонредните трошоци доколку претходно добил согласност од Управата таквите трошоци да бидат направени, во обем за кој е дадена писмената согласност.

(4) Во случај на несогласување со определениот надоместок, имателот на заштитено добро може да бара висината на надоместокот да ја утврди надлежниот суд, во вонпарнична постапка.

(5) Министерот за култура ќе ги пропише критериумите за разграничување на редовните и вонредните трошоци, според видот на културното наследство, како и начинот на остварување на правото на вонредни трошоци.

Право на правичен надоместок поради ограничувањата од режимот на заштита

Член 125

(1) Имателот на заштитено добро има право на правичен надоместок поради ограничувањата што произлегуваат од режимот на заштита, во случаите утврдени со овој закон, доколку мерката на заштита не е пропишана поради негова субјективна вина.

(2) Надоместокот во смисла на ставот (1) на овој член може да се утврди во еднократен или во годишни износи, доколку влошените услови за економско користење на доброто не можат да се надоместат со вршење на друга дејност во рамките на режимот на заштита.

(3) Заради обезбедување од евентуална штета, во случаите утврдени со овој закон, имателот на заштитено добро има право на одредени гаранции.

(4) Ако имателот на заштитено добро и Управата не можат да се договорат за висината на надоместокот или гаранцијата, неа ја определува надлежниот суд во вонпарнична постапка.

Право на јавна презентација на приватни збирки

Член 126

(1) Колекционер и друг имател на приватна збирка заштитена како движно културно наследство има право на повремено јавно презентирање на збирката во изложбените салони на јавните установи за заштита, без надоместок за отстапениот изложбен простор и за организација на изложбата.

(2) Односите меѓу имателот на заштитената збирка и установата за заштита се уредуваат со договор.

Право на повластици

Член 127

Имателот на заштитено добро има право на даночни, царински и други повластици утврдени со закон.

Право на депонирање

Член 128

(1) Имателот на заштитено движно добро којшто објективно не е во можност да обезбеди правилно чување на доброто или привремено е спречен од оправдани причини, да го чува доброто, има право да го предаде (депонира) таквото добро на чување кај надлежната јавна установа за заштита, односно Архивот.

(2) Односите во врска со чувањето и користењето на довереното добро се уредуваат со договор меѓу имателот и установата, односно Архивот.

Оддел 2

ДОЛЖНОСТИ НА ИМАТЕЛИТЕ

Пријавување

Член 129

(1) Секој имател на заштитено добро или на добро за кое основано се претпоставува дека претставува културно наследство е должен да го пријави на надлежната јавна установа за заштита, односно Архивот во рок од 30 дена од денот кога станал имател.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, случајното откритие се пријавува веднаш и се смета дека е извршено ако пријавата е доставена непосредно на надлежната јавна установа за заштита или до Министерството за внатрешни работи. Доколку пријавата е доставена до Министерството за внатрешни работи, тоа ја доставува пријавата до надлежната јавна установа.

(3) Имателот на заштитено добро е должен да постапи во смисла на ставот (1) од овој член и во однос на сите фактички и правни промени што ќе настанат на таквото добро по неговото пријавување, освен во случаи на оштетување, уништување, кражба или исчезнување, кога пријавувањето се врши веднаш или најдоцна наредниот ден.

Чување, одржување и извршување на пропишани мерки

Член 130

(1) Имателот на заштитено добро е должен со доброто да постапува со должно внимание, односно како добар домаќин, да го почитува, чува и одржува, како и навреме да ги презема пропишаните техничко-заштитни и други мерки.

(2) Ако имателот на заштитеното добро не ги преземе пропишаните мерки од ставот (1) на овој член, чии трошоци не ги надминуваат приходите и другите материјални користи што тој ги има од доброто, Управата со решение ќе му определи рок во кој е должен да ја изврши таа мерка, со предупредување дека во спротивно мерката ќе биде извршена на негов трошок.

(3) Ако имателот на заштитеното добро ни по предупредувањето не ја изврши пропишаната мерка во определениот рок, Управата ќе наложи извршување на таа мерка од страна на надлежната установа за заштита, на трошок на имателот.

(4) Во случајот од ставот (3) на овој член, Управата со решение ќе ја утврди обврската на имателот за надоместување на трошоците и висината на трошоците за извршувањето на таквата мерка.

(5) Жалбата против решението од ставовите (2) и (4) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Враќање на вложените јавни средства

Член 131

(1) Во случај на отуѓување на заштитено добро, за чие одржување, конзервација, реставрација или други мерки на непосредна заштита се вложени средства од Буџетот на Република Македонија или буџетите на единиците на локалната самоуправа и јавните фондови (во натамошниот текст: јавни средства) со кое е зголемена неговата вредност, сопственикот на заштитеното добро е должен да ги надомести вложените јавни средства.

(2) Висината на надоместокот се утврдува со оглед на околностите во време на отуѓувањето на заштитеното добро.

(3) Ако за висината на надоместокот не се постигне согласност меѓу сопственикот и вложувачот, висината на надоместокот, на предлог на сопственикот или Република Македонија, односно единицата на локалната самоуправа или јавниот фонд, ќе ја утврди надлежниот суд во вонпарнична постапка, кој со решение ќе изрече и воспоставување на заложно право на заштитеното добро за утврдениот износ во корист на вложувачот.

Допуштање за истражување и спроведување на мерки на заштита

Член 132

(1) Имателот на заштитеното добро е должен да допушти документирање, проучување, истражување и спроведување на техничко-заштитни и други мерки на заштита, на јавната установа за заштита и на друго правно лице, како и на физичко лице што за тоа има одобрение од Управата.

(2) Имателот на доброто за кое основано се претпоставува дека претставува културно наследство е должен на надлежната јавна установа за заштита да и допушти доброто да го прегледа, да ги изврши неопходните истражувања или проучувања и технички, фотограф-

ски или филмски да го сними. Во случај на противење на имателот, Управата може со решение да му наложи да го допушти извршувањето на неопходните работи.

(3) Колекционер и друг имател на заштитена збирка е должен на надлежната јавна установа за заштита да и обезбеди достапност до инвентарот од членот 123 став (3) точка 1 на овој закон.

(4) Во случаите од ставовите (1) и (2) на овој член, имателот има право на надомест во смисла на член 125 на овој закон:

1. Ако настанала стварна штета како резултат на грубо невнимание, нестручно работење или отстапување од утврдениот вид и обем на конкретните заштитни активности;

2. Ако работите се од поголем обем или траат во подолг период, континуирано или со прекини, поради што доброто не може нормално да се употребува, односно користи за својата намена, во целост или претежен дел и

3. Ако работите се од таква природа што неговото лично присуство е неопходно во подолг период (денгуба).

Отстапување на заштитени добра за културни манифестации

Член 133

(1) При организирање на позначајни културни манифестации, особено изложби, имателот на заштитеното добро е должен, по барање на надлежната јавна установа за заштита, да го отстапи определеното добро да се користи за таа цел.

(2) Надлежната установа од ставот (1) на овој член и имателот на заштитеното добро во таков случај склучуваат договор со кој, покрај другите договорни обврски, се предвидува давање на гаранции за случај на оштетување, уништување, кражба или исчезнување на доброто (банкарска гаранција, осигурување во друштвото за осигурување и слично) и рокот за враќање на доброто. На барање на имателот, со договорот се определува и висината на надоместокот за таквото ограничување, како и начинот на надоместувањето.

(3) Имателот на заштитеното добро може да побара, за процената на вредноста, за потребата од користење на доброто, за мерките за осигурување на доброто и за висината на надоместокот за отстапување да одлучи Управата.

(4) Сите трошоци во врска со ваквото користење на доброто ги поднесува организаторот на манифестацијата од ставот (1) на овој член.

(5) Ако имателот на заштитеното добро одбие да го отстапи доброто за целта од ставот (1) на овој член, на барање на организаторот на манифестацијата, Управата може со решение да му наложи на имателот привремено да и го отстапи доброто на надлежната установа за заштита.

(6) Жалбата против решението од ставот (5) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

(7) Должноста на имателот на заштитеното добро утврдена во ставот (1) на овој член не го вклучува културното наследство во опасност.

Овозможување достапност на заштитено добро на јавноста на посебен начин

Член 134

(1) Имателот на заштитено добро е должен, врз основа на решение на Управата, да овозможи достапност на заштитеното добро на јавноста на посебен начин, ако тоа, со оглед на природата и намената на доброто, е потребно заради задоволување на културните потреби на граѓаните или за постигнување на други цели во јавен интерес.

(2) Достапноста во смисла на ставот (1) на овој член подразбира, особено: разгледување на недвижното добро во определено време и на определен начин на посета, посебен начин на експонирање на движните добра на самото место или нивно пренесување на друго соодветно место и слично.

(3) Ако поради мерката определена во смисла на ставот (1) од овој член имателот на заштитеното добро трпи штета, тој има право на надоместок од членот 125 на овој закон.

(4) Културното наследство во опасност не може да биде предмет на мерката од ставот (1) на овој член.

Известување на новиот имател за статусот и режимот на заштитеното добро

Член 135

(1) Имателот на заштитено добро е должен да го извести новиот имател дека таквото добро е под правен режим на заштита, како и за мерките што не се извршени или што треба да бидат извршени во определен рок.

(2) Должноста од ставот (1) на овој член го вклучува и запознавањето на новиот имател со постоењето на евентуални обврски по основ на заложно право или отштетни, експропријации, реституциони и други слични барања или постапки во врска со заштитеното добро.

Оддел 3

ПОСЕБНИ ОГРАНИЧУВАЊА

Определување старател на заштитено добро

Член 136

(1) Ако имателот на заштитено добро не постапува според одредбите на овој закон, односно небрежно го чува или нестручно го одржува заштитеното добро, така што постои опасност доброто да биде оштетено или уништено, па ни по предупредувањето не го промени својот однос кон заштитеното добро, Управата може, по предлог на надлежната јавна установа за заштита, со решение да определи тоа добро да му се даде на управување на старател определен за таа цел.

(2) Старателот е должен да ги преземе сите мерки потребни за чување и одржување на тоа заштитено добро. Мерките што го надминуваат редовното одржување, старателот може да ги преземе само по претходно одобрение на Управата.

(3) Во случајот од ставот (2) на овој член, трошоците за одржувањето на заштитеното добро што не ги надминуваат приходите или другите материјални користи од доброто, паѓаат на товар на неговиот имател, а привремено ги намирува Управата, со право на поврат на средствата од имателот. Вонредните трошоци се на товар на Управата.

(4) Управата ќе го разреши старателот ако имателот на заштитеното добро докаже дека обезбедил услови за правилно чување и одржување на доброто.

(5) Мерката од ставот (1) на овој член се презема и кога имателот на заштитеното добро не е познат или кога привремено го напуштил заштитеното добро.

(6) Се смета дека имателот привремено го напуштил заштитеното добро во случај кога неговото престојувалиште не е познато, а нема овластен застапник, поради што Управата не е во можност да го извести за неговите обврски, најдоцна во рок од шест месеци од денот на обидот за првото доставување на известувањето. Ако имателот остане непознат три години за движно добро, односно десет години за недвижно добро, се смета дека заштитеното добро е трајно напуштено.

Пренесување на движно добро заради заштита

Член 137

(1) Ако движното добро не е доволно заштитено на местото на кое се наоѓа, а неговиот имател објективно не е во состојба да ја обезбеди потребната заштита, Управата може, по предлог на надлежната јавна установа за заштита, со решение да определи доброто да се предаде на привремено чување и користење на надлежната јавна установа за заштита или да се пренесе на друго место каде што ќе биде подобро заштитено до обезбедувањето на потребните услови за негово чување.

(2) Со решението од ставот (1) на овој член се определува и на чиј товар се трошоците за пренесувањето, чувањето и одржувањето на заштитеното добро.

(3) Мерката од ставот (1) на овој член може да се определи и во случај кога на друг начин не може на јавноста да и се обезбеди достапност на заштитеното добро (член 134).

(4) Ако поради мерката во смисла на ставовите (1) и (3) на овој член имателот трпи штета, тој има право на надоместок од членот 125 на овој закон.

Определување начин и цел на користењето на заштитеното добро

Член 138

(1) Ако со редовна употреба или користење на заштитеното добро му се нанесуваат штети, Управата може со решение да го задолжи неговиот имател употребата, односно користењето на доброто да го врши на определен начин или за определени цели.

(2) Ако поради мерката од ставот (1) на овој член имателот на заштитеното добро трпи штета, тој има право на надоместок во смисла на членот 125 на овој закон, освен во случај кога штетата е во вид на испуштена корист поради зачувувањето на изворната намена на доброто.

Враќање во поранешната состојба

Член 139

(1) Ако имателот предизвика штета на заштитеното добро со употребување што е спротивно на определената намена или со постапување што е спротивно на пропишаниот режим на заштита или ако штетата настанала поради неизвршување, ненавремено или несовесно извршување на наложената мерка на заштита, Управата може со решение да го задолжи имателот во определен рок да ја воспостави поранешната состојба или да ги надомести трошоците за тоа.

(2) Ако имателот не постапи според решението во определениот рок, враќањето во поранешна состојба ќе го изврши определената установа за заштита, врз основа на решение на Управата, на товар на имателот.

(3) Жалбата против решението од ставовите (1) и (2) на овој член не го задржува извршувањето на решението.

Право на првенствено купување

Член 140

(1) Право на првенствено купување на заштитено добро има Република Македонија, преку Управата.

(2) Сопственикот којшто има намера да го продаде заштитеното добро е должен прво да го понуди на Управата. Сопственикот е должен во понудата да ја наведе цената и другите услови на продажбата.

(3) Управата е должна во рок од 30 дена од денот на доставувањето на понудата, писмено да го извести сопственикот дали ја прифаќа понудата или нема да го реализира правото на првенствено купување.

(4) Доколку Управата ја прифати понудата, должна е износот на цената, која според понудата треба да ја плати во готово, во рокот од 30 дена од денот на доставување на понудата да го депонира кај основниот суд или кај нотар, и тоа според местото каде што се наоѓа недвижноста, односно според местото на живеалиштето на понудувачот доколку се работи за движно добро.

(5) По истекот на рокот за прифаќање на понудата, односно за депонирање на износот на цената, сопственикот може да го продаде заштитеното добро на друго лице по цена што не е пониска од онаа наведена во понудата и под услови кои за купувачот не се поповолни од оние содржани во понудата.

(6) Република Македонија има право на првенствено купување и во случај на присилна продажба на заштитено добро, и тоа според дадената понуда во постапка за присилна продажба што е најповолна за сопственикот на доброто.

(7) Надлежниот суд што ја спроведува постапката за присилна продажба е должен за неа да ја извести Управата, односно за денот на јавната продажба најмалку осум дена пред да пристапи кон присилната продажба на заштитеното добро.

Реализирање на правото на првенствено купување

Член 141

(1) Ако сопственикот го продаде заштитеното добро, а претходно не го понудил на продажба на Република Македонија или ако го продаде по цена пониска од онаа во понудата доставена до Управата или под услови што за купувачот се поповолни од оние во понудата, или ако доброто е продадено во постапка за присилна продажба, а за неа Управата не е известена, Република Македонија има право со тужба против продавачот и купувачот да бара поништување на договорот за продажба и сопственикот да постапи според одредбите од членот 140 на овој закон, односно Република Македонија да се смета за купувач на доброто продадено во постапката за присилна продажба.

(2) Тужбата од ставот (2) на овој член може да се поднесе во рок од 90 дена од денот кога Управата добила сознание за извршената продажба, а најдоцна во рок од пет години од денот на склучувањето на договорот за продажба.

(3) Република Македонија може да бара во роковите од ставот (2) на овој член, договорот за продажба да се поништи и кога тој договор привидно е склучен во вид на подарок или кога износот на цената или другите услови на продажба се привидни, а вистинската цена и другите услови на договорот се поповолни за купувачот од оние содржани во понудата доставена до Управата.

(4) Република Македонија има право да бара поништување на договорот за продажба ако во тужбата наведе дека го купува заштитеното добро по цена и по другите услови по кои е тоа продадено и ако најдоцна во рок од седум дена по поднесувањето на тужбата, депонира износ во висина на вистинската цена на договорот за продажба на доброто, односно износот од цената што според склучениот договор стасал за плаќање по денот на поднесување на тужбата.

(5) Во случај на поништување на договорот за продажба престануваат правата на купувачот и трети лица стекнати врз основа на поништениот договор за заштитеното добро, без оглед дали стекнувачот бил совесен.

Оддел 4

ЗАЛОЖНО ПРАВО И ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Заложно право

Член 142

(1) Заради обезбедување наплата на средствата вложени во заштитено добро, кои претставуваат издатоци од Буџетот на Република Македонија во случаите од членот 130 ставови (3) и (4), членот 136 став (3) и членот 139 став (2) на овој закон, се заснова законско заложно право во корист на Република Македонија.

(2) Заради обезбедување на побарувањето на надоместокот за вложените средства во смисла на членот 131 на овој закон се склучува договор за засновање заложно право (залог или хипотека) меѓу вложувачот и имателот на заштитеното добро.

Експропријација

Член 143

(1) Се смета дека постои јавен интерес и поради тоа може да се изврши експропријација на недвижност која претставува заштитено добро, вклучувајќи и друга недвижност во заштитено подрачје, доколку:

1. Сопственикот на недвижноста нема можност или интерес да обезбеди спроведување на пропишаните мерки, па поради тоа постои опасност заштитеното добро да биде оштетено или уништено;

2. На друг начин не можат да се вршат археолошки истражувања и ископувања или да се спроведат мерки на заштита;

3. Потребно е недвижноста да се ревитализира и да се вклопи со нова намена во урбана, рурална или природна целина определена со просторен, односно урбанистички план или да се изврши обновување и уредување на заштитеното подрачје, а тоа не може да се постигне преку вложување средства од Буџетот на Република Македонија на начин пропишан со овој закон;

4. Потребно е заштитеното добро да се оспособи и користи за културни дејности, а сопственикот не е во можност тоа да го спроведе и

5. На друг начин не може да се овозможи или суштествено да се олесни проучувањето на заштитеното добро или да се овозможи негова достапност на пошироката јавност.

(2) Постапката за експропријација се поведува по предлог на Министерството за култура.

(3) За правото на правичен надоместок за експроприираната недвижност, за претпоставките за целосна или делумна експропријација, постапката и другите прашања што не се уредени со овој закон се применуваат прописите за експропријација.

Глава VI

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЗАШТИТАТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Оддел 1

УПРАВА ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Основање и статус на Управата

Член 144

(1) За вршење на управните, стручните и други работи од областа на заштитата на културното наследство се основа Управа за заштита на културното наследство, како орган во состав на Министерството за култура.

(2) Управата има својство на правно лице.

Надлежност на Управата

Член 145

(1) Управата за заштита на културното наследство:

1. Води управна постапка по предмети од областа на заштитата на културното наследство и донесува управни акти согласно со овој закон;

2. Ги подготвува актите од областа на заштитата на културното наследство што ги донесува Министерството за култура;

3. Учествува во управни и други постапки, поврзани со културното наследство и неговата заштита, што ги водат други надлежни органи, во случаите утврдени со овој и друг закон;

4. Покренува иницијативи и поведува постапки пред надлежни органи, за работи што се од јавен интерес за културното наследство и неговата заштита;

5. Ја следи и анализира состојбата на културното наследство и предлага акти и мерки за остварување, развој и унапредување на неговата заштита;

6. Води централна евиденција и посебни национални инвентари на културното наследство, во смисла на овој закон и ратификуваните меѓународни договори;

7. Врши класифицирање според Националната класификација на културното наследство;

8. Го води Националниот регистар на културното наследство;

9. Ги врши работите поврзани со воспоставувањето, организирањето и развојот на Информативниот систем за културното наследство на Република Македонија;

10. Врши работи на безбедносна заштита и заштита на културното наследство во случај на вооружен судир и природни непогоди;

11. Врши работи на заштита од физичко оштетување забрзано од загадувањето и унапредување на квалитетот на животната средина во заштитените подрачја;

12. Управува со културното наследство во државна сопственост, за кое правото на користење не му е дадено на друг носител на тоа право или за кое не е дадена концесија;

13. Ги врши работите во врска со остварувањето на правото на првенствено купување, утврдувањето на правичните надоместоци, висината на наградата за случајно откритие, обезбедувањето по пат на хипотека и други работи од имотно-правна природа од областа на заштитата на културното наследство;

14. Подготвува планови и програми за заштита на културното наследство согласно со овој закон ;

15. Ја следи примената на ратификуваните меѓународни договори од областа на заштитата на културното наследство, предлага и презема активности за остварување на правата и обврските што произлегуваат од нив и подготвува национални извештаи за нивната примена;

16. Ги врши работите на инспекцискиот надзор над спроведувањето на прописите за заштита на културното наследство согласно со овој закон;

17. Ги води работите во врска со меѓународната соработка и помош во областа на заштитата на културното наследство и

18. Врши други работи од областа на заштитата на културното наследство од надлежноста на Министерството за култура, утврдени со овој и друг закон.

(2) За вршење на работите од својата надлежност Управата може да основа комисији и други советодавни и стручни тела, како и да ангажира експерти за одредени прашања.

(3) На актите што ги донесува Управата по жалба одлучува Министерството за култура.

Оддел 2

УСТАНОВИ ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

2.1. Установи за заштита на недвижно културно наследство

Национален конзерваторски центар

Член 146

(1) Националниот конзерваторски центар е матична национална установа за заштита на недвижното културно наследство.

(2) Националниот конзерваторски центар во смисла на ставот (1) на овој член ги врши следниве матични функции:

1. Води матична евиденција за заштитените и недвижните добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство;

2. Врши стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од надлежните национални установи за заштита во дејноста;

3. Врши конзерваторски надзор над изведувањето работи на непосредна заштита од страна на надлежните национални установи за заштита во дејноста;

4. Ја координира работата на установите за заштита во дејноста и им ја укажува потребната стручна помош;

5. Се грижи за унапредување на дејноста;

6. Се грижи за усовршување на стручните кадри во дејноста;

7. Поднесува предлози и дава стручни мислења во случаите утврдени со овој закон и по барање на надлежните државни органи;

8. Врши работи на централна лабораторија за физичко-хемиски и био-хемиски испитувања;

9. Врши работи на централна информативно-документациска служба за недвижното културно наследство и

10. Врши други матични функции утврдени со закон.

(3) Националниот конзерваторски центар врши стручни работи на заштита за недвижното културно наследство од исклучително значење.

(4) Националниот конзерваторски центар, покрај работите од ставовите (2) и (3) на овој член, ги врши и следниве работи:

1. Ги проучува, истражува и со научни методи ги обработува прашањата од областа на заштитата на недвижното културно наследство;

2. Изработува стручни елаборати за валоризација и ревалоризација на недвижните добра;

3. Изработува заштитно-конзерваторски основи за потребите на просторните и урбанистичките планови;

4. Врши археолошки истражувања на објектите што се предмет на конзервација;

5. Врши конзерваторски истражувања и други истражувачки работи за заштита на недвижното културно наследство;

6. Изработува конзерваторски проекти;

7. Врши стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од други овластени правни и физички лица;

8. Врши и организира изведувачки работи на конзерваторско-реставраторски и други работи на непосредна заштита, уредување и презентација на заштитените недвижни добра;

9. Врши конзерваторски и друг вид стручен надзор над спроведувањето на мерките за заштита на недвижното културно наследство согласно со овој закон;

10. Врши стручни експертизи и процена на штета на заштитените недвижни добра;

11. Дава стручна помош на имателите на заштитените добра;

12. Издава публикации и врши популаризација на недвижното културно наследство и неговата заштита и

13. Врши и други работи што му се ставени во надлежност со овој и друг закон.

(5) Работите од ставот (4) точки 2,3,5,6,8,10 и 11 на овој член, кога тие не се однесуваат на културното наследство од исклучително значење, како и од точките 7 и 9 од ставот 4 на овој член, Националниот конзерваторски центар ги врши како надлежен конзерваторски центар, ако за подрачјето на кое се наоѓа недвижното добро не е основан конзерваторски центар.

(6) Националниот конзерваторски центар врши непосредна заштита и на движно културно наследство кое му е доверено од надлежната јавна установа за заштита или од друг имател на такво добро.

(7) Националниот конзерваторски центар управува со недвижното културно наследство во државна сопственост, за кое му е пренесено правото на користење.

Конзерваторски центри

Член 147

(1) Конзерваторскиот центар е национална установа за заштита на недвижното културно наследство.

(2) Конзерваторски центар се основа за подрачје со поголем број недвижни добра од големо значење или со значителна концентрација на друго недвижно културно наследство.

(3) Конзерваторски центар согласно со закон може да се основа ако се исполнети следниве услови:

1. Да се обезбедени основни средства за работа;
2. Да се обезбедени финансиски средства за трајно вршење на дејноста и
3. Да има најмалку по едно стручно лице со завршено високо образование од областа на архитектурата, археологијата, ликовните техники, историјата на уметноста, историјата и етнологијата, од кои најмалку едно лице со статус на овластен истражувач и две лица со статус на овластен конзерватор.

(4) Конзерваторски центар, за подрачјето за кое е основан, ги врши работите од членот 146 став (4) на овој закон.

(5) Конзерваторскиот центар ги врши и работите од членот 146 ставови (6) и (7) на овој закон.

Установи за управување со заштитени подрачја

Член 148

(1) Републиката може согласно со закон и под услови утврдени во членот 147 став (3) на овој закон, да основа посебни установи за управување и спроведување на мерки за заштита на недвижно културно наследство во државна сопственост, особено за поголеми или позначајни заштитени подрачја.

(2) Установите од ставот (1) на овој член, за целта и недвижното културно наследство за кое се основани:

1. Вршат стручни работи за одржување, уредување и користење;
2. Спроведуваат мерки за непосредна заштита;
3. Вршат презентација и популаризација;
4. Донесуваат планови за управување и заштита;
5. Обезбедуваат документација за состојбата и промените на заштитеното добро;
6. Изработуваат конзерваторски проекти;
7. Предлагаат мерки од надлежност на други органи и установи за заштита и
8. Вршат други работи како иматели, во согласност со овој закон и актот за основање.

2.2. Установи за заштита на движно културно наследство

Музејски установи

Член 149

(1) Заштитата на археолошките, етнолошките, историските, уметничките и техничките предмети според видот и подрачјето за кое се основани, ја вршат јавни музејски установи за заштита на движно културно наследство.

(2) За подрачје и вид на движно културно наследство за кое не е основана установа од ставот (1) на овој член работите на заштита во смисла на овој закон ги врши надлежната матична установа за заштита од ставот (3) на овој член.

(3) Надлежна матична установа за заштита на движното културно наследство од ставот (1) на овој член е Музејот на Македонија-Скопје.

(4) За музејските установи кои немаат статус на јавни установи за заштита на движно културно наследство се применуваат одредбите на овој закон, што се однесуваат на имателите на заштитените добра, доколку со закон поинаку не е определено.

(5) Музејските установи од ставовите (1) и (2) на овој член, според видот на добрата и подрачјето за кое се надлежни, ги вршат следниве работи:

1. Ги проучуваат, истражуваат и со научни методи ги обработуваат прашањата од областа на заштитата на движното културно наследство;
2. Изработуваат стручни елаборати за валоризација и ревалоризација на движните добра;
3. Вршат археолошки истражувања;
4. Вршат конзерваторски истражувања и други истражувачки работи за заштита на движното културно наследство;
5. Изработуваат конзерваторски проекти;
6. Вршат стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од други овластени правни и физички лица;
7. Вршат и организираат изведувања на конзерваторско-реставраторски и други работи на непосредна заштита и презентација на заштитените движни добра;
8. Вршат конзерваторски и друг вид стручен надзор над спроведувањето мерки за заштита на движното културно наследство;
9. Вршат стручни експертизи и процена на штета на заштитените движни добра;
10. Даваат стручна помош на имателите на заштитените добра;
11. Издаваат публикации и вршат популаризација на движното културно наследство и неговата заштита и
12. Вршат и други работи што им се ставени во надлежност со овој и друг закон.

Матична музејска установа

Член 150

Музејот на Македонија - Скопје како матична установа ги врши следниве работи:

1. Врши стручни работи на заштита на движното културно наследство од исклучително значење;
2. Води матична евиденција за заштитените и движните добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство;
3. Врши стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од надлежните национални установи за заштита во дејноста;
4. Врши конзерваторски надзор над изведувањето работи на непосредна заштита од страна на надлежните национални установи за заштита во дејноста;
5. Ја координира работата на установите за заштита во дејноста и им ја укажува потребната стручна помош;
6. Се грижи за унапредување на дејноста;
7. Се грижи за усовршување на стручните кадри во дејноста;

8. Поднесува предлози и дава стручни мислења во случаите утврдени со овој закон и по барање на надлежните државни органи;

9. Врши работи на централната лабораторија за физичко-хемиски и биохемиски испитувања;

10. Врши работи на централна информативно-документациска служба за движното културно наследство и

11. Врши други матични функции утврдени со закон.

Библиотечни установи

Член 151

(1) Заштитата на библиотечните добра, според подрачјето за кое се основани ја вршат јавни библиотечни установи за заштита на движното културно наследство.

(2) За подрачје за кое не е основана установа од ставот (1) на овој член, работите на заштита во смисла на овој закон ги врши надлежната матична установа за заштита од ставот (3) на овој член.

(3) Надлежна матична установа за заштита на движното културно наследство од ставот (1) на овој член е Националната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје.

(4) За библиотечните установи кои немаат статус на јавни установи за заштита на движното културно наследство се применуваат одредбите на овој закон што се однесуваат на имателите на заштитени добра доколку со закон поинаку не е определено.

(5) Библиотечните установи од ставовите (1) и (2) на овој член за подрачјето за кое се надлежни ги вршат следниве работи:

1. Ги проучуваат, истражуваат и со научни методи ги обработуваат прашањата од областа на заштитата на библиотечните добра;

2. Изработуваат стручни елаборати за валоризација и ревалоризација на библиотечните добра;

3. Вршат конзерваторски истражувања и други истражувачки работи за заштита на библиотечните добра;

4. Изработуваат конзерваторски проекти;

5. Вршат стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од други овластени правни и физички лица;

6. Вршат и организираат изведувачки на конзерваторско-реставраторски и други работи на непосредна заштита и презентација на заштитените библиотечни добра;

7. Вршат конзерваторски и друг вид стручен надзор над спроведувањето мерки за заштита на библиотечните добра;

8. Вршат стручни експертизи и процена на штета на заштитените библиотечни добра;

9. Даваат стручна помош на имателите на библиотечните добра;

10. Издаваат публикации и вршат популаризација на библиотечните добра и нивната заштита и

11. Вршат и други работи што им се ставени во надлежност со овој и друг закон.

Матична библиотечна установа

Член 152

Националната и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски" - Скопје како матична установа ги врши следниве работи:

1. Врши стручни работи на заштита на библиотечните добра од исклучително значење;
2. Води матична евиденција за заштитените и библиотечните добра за кои основано се претпоставува дека претставуваат културно наследство;
3. Врши стручна контрола на конзерваторски проекти изработени од надлежните национални установи за заштита во дејноста;
4. Врши конзерваторски надзор над изведувањето работи на непосредна заштита од страна на надлежните национални установи за заштита во дејноста;
5. Ја координира работата на установите за заштита во дејноста и им ја укажува потребната стручна помош;
6. Се грижи за унапредување на дејноста;
7. Се грижи за усовршување на стручните кадри во дејноста;
8. Поднесува предлози и дава стручни мислења во случаите утврдени со овој закон и по барање на надлежните државни органи;
9. Врши работи на централната лабораторија за физичко-хемиски и био-хемиски испитувања;
10. Врши работи на централната информативно-документациска служба за библиотечни добра и
11. Врши други матични функции утврдени со закон.

Кинотечна установа

Член 153

(1) Заштитата на кинотечните добра во смисла на овој закон ја врши Кинотеката на Република Македонија, како национална установа за заштита.

(2) Кинотеката на Република Македонија ги врши следниве работи:

1. Ги проучува, истражува и со научни методи ги обработува прашањата од областа на заштитата на кинотечните добра;
 2. Изработува стручни елаборати за валоризација и ревалоризација на кинотечните добра;
 3. Врши конзерваторски истражувања и други истражувачки работи за заштита на кинотечните добра;
 4. Изработува конзерваторски проекти;
 5. Врши стручна контрола на конзерваторските проекти изработени од други овластени правни и физички лица;
 6. Врши и организира изведувања на конзерваторско-реставраторски и други работи на непосредна заштита и презентација на кинотечните добра;
 7. Врши конзерваторски и друг вид стручен надзор над спроведувањето мерки на заштита на кинотечните добра;
 8. Врши стручни експертизи и процена на штета на кинотечните добра;
 9. Дава стручна помош на имателите на кинотечните добра;
 10. Издава публикации и врши популаризација на кинотечните добра и нивната заштита и
 11. Врши и други работи што и се ставени во надлежност со овој и друг закон.
- (3) Кинотеката покрај работите од ставот (2) на овој член ги врши и следниве работи:
1. Се грижи за унапредување на дејноста;

2. Се грижи за усовршување на стручните кадри во дејноста и
3. Врши работи на централна информативно-документациска служба за кинотечните добра.

Оддел 3

ДРУГИ НАДЛЕЖНИ И ОВЛАСТЕНИ СУБЈЕКТИ ЗА ЗАШТИТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

3.1. Управна организација

Државен архив

Член 154

(1) Заштитата на архивската граѓа како движно културно наследство ја врши Државниот архив на Република Македонија, во согласност со закон.

(2) Архивот согласно со овој закон особено ги врши следниве работи:

1. Води основна евиденција за архивската граѓа;
2. Изработува елаборати за валоризација и ревалоризација за архивската граѓа од особено значење;
3. Донесува решение за прогласување на архивска граѓа за културно наследство во опасност;
4. Врши конзерваторски истражувања;
5. Изработува конзерваторски проекти;
6. Врши конзерваторски работи над архивската граѓа;
7. Врши конзерваторски надзор;
8. Презема мерки за безбедносна заштита на архивската граѓа и
9. Врши и други работи што му се ставени во надлежност со овој и друг закон.

3.2. Други установи и други правни лица

Ателјеа, лаборатории и работилници

Член 155

(1) За вршење работи на непосредна заштита на недвижното и движното културно наследство и други стручни работи од потесна специјалност за определен вид заштитени добра може согласно со закон да се основа локална и приватна установа и друго правно лице (ателје, лабораторија, работилница и друго) .

(2) Установа и друго правно лице од ставот (1) на овој член може да се основа доколку:

1. Има обезбедено средства и опрема за работа;
2. Има најмалку три лица со соодветно високо образование, од кои едно лице со статус на овластен конзерватор и
3. Да е регистрирана за вршење дејност на непосредна заштита на културното наследство, и дејноста да ја врши како претежна дејност.

(3) Установата и другото правно лице од ставот (1) на овој член може да почне со работа кога Министерството за култура со решение ќе утврди дека се исполнети условите од ставот (2) на овој член.

Овластени субјекти за заштита на фонотечните добра и на духовното културно наследство

Член 156

За вршење работи на евидентирање, документирање, валоризација, категоризација, негување и други облици на стручна заштита на фонотечните добра и на духовното културно наследство во смисла на овој закон, министерот за култура може, во зависност од видот на добрата и природата на работите, со решение да определи овластени субјекти од редот на јавните установи за заштита или од редот на научните и стручните установи или други правни лица кои се регистрирани за вршење дејност или работи во врска со фонотечните добра или со духовното творештво.

Здруженија на граѓани

Член 157

(1) Министерството за култура може со решение, на здруженија на граѓани од областа на заштитата на културното наследство да им го довери вршењето на следниве јавни овластувања:

1. Определени работи на чување и одржување на недвижно културно наследство во државна сопственост со кое управува;
2. Организирање јавни трибини при подготвувањето на закони и други прописи за културното наследство, од негова надлежност;
3. Организирање јавни и стручни расправи по нацрти на акти за прогласување на културно наследство од особено значење;
4. Консултантски услуги при одлучување за позначајни прашања од областа на заштитата на културното наследство;
5. Вклучување во следење и анализирање на примената на националните и релевантните меѓународни прописи од областа на заштитата;
6. Развивање на нови методологии и механизми за развој и унапредување на системот за заштита на културното наследство;
7. Реализирање проекти од национален интерес за унапредување на заштитата на културното наследство и
8. Други работи во согласност со овој и друг закон.

(2) Давањето и одземањето на јавни овластувања во смисла на ставот (1) од овој член се врши согласно со закон.

Глава VII

НАЦИОНАЛЕН СОВЕТ ЗА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Основање, статус, состав и мандат

Член 158

(1) Заради следење, остварување и унапредување на заштитата и користењето на културното наследство се основа Национален совет за културното наследство како советодавно и координативно тело на Владата на Република Македонија (во натамошниот текст: Национален совет).

(2) Националниот совет е составен од претседател и 14 членови, што ги именува и разрешува Владата на Република Македонија.

(3) Министерот за култура, по службена должност е претседател на Националниот совет.

(4) Членовите на Националниот совет се именуваат од редот на истакнати поединци од областа на заштитата на културното наследство и сродните области, од МАНУ и универзитетите, како и од верските заедници и здруженијата од оваа област.

(5) Членовите на Националниот совет се именуваат за период од четири години и можат уште еднаш повторно да бидат именувани.

Надлежност на Националниот совет

Член 159

(1) Националниот совет:

1. Ги разгледува општите прашања во врска со заштитата на културното наследство и дава мислење и препораки за унапредување на заштитата;

2. Предлага национална стратегија за заштита и користење на културното наследство;

3. Расправа за спорните прашања во врска со заштитата на културното наследство и дава мислење за нивно разрешување;

4. Предлага национален акционен план за превенција на криминалитетот против културното наследство и го координира неговото спроведување;

5. Предлага Приоритетна листа од членот 110 на овој закон;

6. Дава мислење по предлози за прогласување на резервирани археолошки зони и културно наследство од особено значење;

7. Дава мислење за дислокација, напуштање и уривање на недвижно културно наследство од особено значење;

8. Дава мислење за користење на недвижно културно наследство во државна сопственост по пат на концесија;

9. Ја координира работата во врска со применувањето на ратификуваните меѓународни договори за заштита на културното наследство и дава мислење по националните извештаи што Република Македонија ги доставува до меѓународните владини организации;

10. Формира координативен одбор за заштита на културни добра во случај на вооружен судир и други постојани и привремени помошни тела;

11. Донесува деловник за својата работа и

12. Врши и други работи што со закон и други прописи му се ставени во надлежност.

(2) Националниот совет поднесува извештај за својата работа најмалку еднаш годишно до Владата на Република Македонија.

Административни работи

Член 160

Административните работи на Националниот совет ги врши Министерството за култура.

Глава VIII

СТРУЧНИ ЗВАЊА

Систем на стручни звања во дејностите за заштита

Член 161

(1) Стручните работи во дејностите за заштита на културното наследство ги вршат работници со соодветно средно, вишо и високо образование за заеднички и посебни неизборни стручни звања и работници со заеднички и посебни изборни стручни звања, утврдени со овој и законите за дејностите за заштита на движното културно наследство.

(2) Со законите за дејностите за заштита на движното културно наследство се утврдуваат неизборни и изборни стручни звања за стручните работи:

1. Кои не припаѓаат на работите од членот 162 ставови (3) и (4) на овој закон и
2. Чија специфичност произлегува од видот на движното културно наследство.

(3) Стручните звања утврдени во смисла на ставот (2) на овој член, според својот ранг, соодветствуваат со оние што се утврдени со овој закон.

(4) Стручните звања во дејностите за заштита на културното наследство се основа за:

1. Систематизирање на работите и работните задачи по работни места и степени на звања во рамките на работните места;
2. Распоредување на работниците на работни места и давање овластувања за вршење на определени работи и
3. Остварување на права согласно со закон и колективен договор.

Заеднички стручни звања

Член 162

(1) Заеднички неизборни стручни звања согласно со членот 161 став (1) на овој закон се сметаат:

1. Лаборант, конзерватор-техничар и документатор - техничар, за работи со соодветно средно образование;
2. Виш лаборант, виш конзерватор-техничар и виш документатор-техничар, за работи со соодветно вишо образование и
3. Конзерватор и документатор, за работи со соодветно високо образование.

(2) Заеднички изборни стручни звања во смисла на членот 161 став (1) на овој закон се сметаат:

1. Виш конзерватор и виш документатор и
2. Конзерватор-советник и документатор-советник.

(3) Стручните звања од ставовите (1) и (2) со исклучок на оние што се предметни за работите од ставот (4) на овој член, се однесуваат на стручните работници во споменичката дејност, како и на оние кои во целост или во претежен дел вршат работи на непосредна заштита на движното културно наследство.

(4) Стручните звања од ставовите (1) и (2), со исклучок на оние што се предметни во смисла на ставот (3) на овој член, се однесуваат исклучително на стручни работници кои во целост или во претежен дел вршат работи на документирање, обработка, чување и издавање на документацијата за заштитените добра, односно во информативно-документационите служби на јавните установи за заштита.

Посебни изборни стручни звања

Член 163

Во дејностите за заштита на движното културно наследство, покрај оние од членот 160 можат да бидат утврдени, без ограничување во поглед на називот, посебни изборни стручни звања како што се:

1. Кустос, виш кустос и кустос-советник, во музејската дејност;
2. Библиотекар, виш библиотекар и библиотекар-советник, во библиотечната дејност и
3. Филмолог, виш филмолог и филмолог-советник, во кинотечната дејност.

Услови за избор и преизбор во стручни звања

Член 164

(1) Во звањето виш конзерватор и виш документатор може да биде избрано лице кое има:

1. Завршено магистерски студии од соодветната област или најмалку десет години работа како конзерватор, односно документатор и
2. Објавени или познати стручни работи за унапредување на заштитата на културното наследство од потесното подрачје за кое се избира и
3. Способност за самостојно организирање на стручната работа.

(2) Во звањето конзерватор-советник и документатор-советник може да биде избрано лице кое има:

1. Докторат на науки од соодветната област или десет години работа како виш конзерватор, односно виш документатор и
2. Истакнати објавени или познати стручни работи од посебно значење за унапредување на заштитата на културното наследство од потесното подрачје за кое се избира.

(3) Лицата избрани во звањата од ставовите (1) и (2) на овој член се преизбираат по истекот на секоја петта година.

(4) По исклучок лицето избрано во звање од ставот (2) на овој член, после првиот преизбор не се преизбира.

Надлежност и постапка за избор и преизбор во стручно звање

Член 165

(1) Изборот и преизборот во стручните звања од членот 164 на овој закон го врши Министерството за култура, врз основа на оцена на рецензиона комисија.

(2) Постапка за избор и преизбор во стручно звање се поведува по барање на заинтересираниот стручен работник. Постапка за преизбор може да се поведе и на иницијатива на директорот на јавната установа за заштита или од страна на органот на управување на јавната установа за заштита, најдоцна во рок од три месеци пред истекот на рокот за преизбор.

(3) Рецензионата комисија од ставот (1) на овој член се состои од најмалку тројца членови, избрани од редот на лицата кои го имаат најмалку истото звање за кое се врши избор, односно преизбор или имаат соодветно научно звање. Повеќе од половината од членовите на комисијата ја сочинуваат лица од истото стручно подрачје во дејноста за заштита во која се избира кандидатот.

(4) Рецензионата комисија поднесува писмен извештај во рок определен со актот за нејзиното формирање.

(5) Извештајот од ставот (4) на овој член содржи биографски податоци за кандидатот, преглед и оценка на неговата стручна работа и оценка за исполнетоста на условите за избор, односно преизбор.

(6) Постапката за избор и преизбор во стручно звање трае најдолго три месеци.

(7) Одредбите од ставовите (1), (2), (3), (4), (5) и (6) на овој член се однесуваат и на изборот, односно преизборот во соодветните посебни изборни стручни звања во дејностите за заштита на движното културно наследство, доколку со односниот закон за дејноста не е определено поинаку.

Соодветност и опис

Член 166

Министерот за култура со општ акт ја утврдува соодветноста на видот на образованието и описот на заедничките и посебните стручни звања од членовите 162 и 163 на овој закон.

Глава IX

ИНСПЕКЦИСКИ НАДЗОР

Инспектори за културно наследство

Член 167

(1) Инспекцискиот надзор за спроведување на овој закон и другите прописи од областа на заштитата на културното наследство, со исклучок на инспекцискиот надзор во надлежност на Архивот, го врши Управата преку инспектори за културно наследство (во натамошниот текст: инспектор).

(2) Инспектор може да биде лице со соодветно високо образование и работно искуство во областа на заштитата на културното наследство од најмалку четири години.

(3) Инспекторот има легитимација.

(4) Образецот на легитимацијата и начинот на нејзиното издавање ги пропишува министерот за култура.

Овластувања на инспекторот

Член 168

(1) Во вршењето на инспекцискиот надзор, инспекторот е овластен:

1. Да оствари увид во состојбата на заштитените добра и нивното чување, одржување и користење, како и во вршењето на археолошките, конзерваторските и други истражувања, изведувањето на работите на непосредна заштита и спроведувањето на други мерки на заштита и во извршувањето на законите и другите прописи и да бара потребни податоци за тоа;

2. Да изврши контрола на водењето на евиденциите, инвентарните и други јавни книги за заштитените добра и чувањето, достапноста и користењето на документацијата, вклучувајќи ги регистрите и документите за потеклото на добрата;

3. Да нареди извршување на законите и другите прописи и на пропишана мерка и отстранување на утврдени недостатоци или неправилности;

4. Да забрани спроведување на незаконски мерки или други дејствија што се извршуваат без претходна согласност или дозвола, односно одобрение или спротивно на условите утврдени со нив;

5. Да поднесе прекршочни и кривични пријави.

6. Да нареди физичко, техничко и друго обезбедување на заштитени добра доколку постои опасност од нивно оштетување и уништување;

7. Да поднесе предлог за одземање на лиценца или друга издадена дозвола, односно одобрение или предлог за повлекување на претходна согласност и одобрение, издадени според одредбите на овој закон;

8. Времено да одземе заштитено движно добро кое е стекнато со вршење на кривично дело или прекршок и

9. Врши и други работи пропишани со закон.

(2) Инспекторот е овластен без претходно најавување, во секое време да влезе во просториите и да пристапи на местата каде што се врши дејноста на јавната установа за заштита или работите на друго овластено правно лице.

Должности на инспекторот

Член 169

Во вршењето на работите од својата надлежност инспекторот е должен:

1. Веднаш да го извести директорот на јавната установа за заштита, односно одговорното лице на друго овластено правно лице, за вршењето на надзорот;

2. Да состави записник за извршениот увид, во кој ќе биде содржана констатираната состојба и мерките што ги презема, односно чие извршување го наложува;

3. Записникот да го достави до органот на управување и органот на раководење на правното лице, односно имателот на заштитеното добро;

4. Да ја извести без одлагање надлежната инспекција, односно надлежниот орган, ако утврди повреда на закон или друг пропис чие спроведување е во нивна надлежност и

5. Веднаш да поднесе барање за поведување на прекршочна постапка или кривична пријава, ако повредата на законот, односно прописот преставува прекршок или кривично дело.

Овозможување на инспекцискиот надзор

Член 170

Јавната установа за заштита и овластеното правно лице чие работење е предмет на надзорот, како и имателот на заштитеното добро должни се на инспекторот:

1. Да му овозможат непречено вршење на увидот во состојбата, работата и актите;

2. Да му ја стават на увид потребната документација и

3. Да му ги дадат бараните податоци и известувања.

Решение на инспекторот

Член 171

(1) Ако констатира неправилности, недостатоци или други повреди на закон, односно пропис, инспекторот донесува решение со кое ги определува мерките и рокот за нивно извршу-

вање, како и рокот во кој одговорното лице е должно да го извести инспекторот за отстранувањето на неправилностите, односно недостатоците.

(2) Против решението на инспекторот може да се изјави жалба до Министерството за култура, во рок од осум дена од денот на доставувањето на решението.

(3) Жалбата не го одлага извршувањето на решението.

(4) Во вршењето на работите од инспекцискиот надзор, инспекторите постапуваат според правилата на управната постапка.

Глава X

КАЗНЕНИ ОДРЕДБИ

Член 172

(1) Со парична казна од 200.000 до 300.000 денари ќе се казни за прекршок правно лице, ако:

1. Врши археолошки истражувања без дозвола на Управата (член 55 став (1));
2. Веднаш не ги запре работите и не преземе мерки за обезбедување на археолошкото наоѓалиште или не ги зачува откриените предмети на местото и во состојбата во која се најдени при случајно откритие (член 65 став (1) точки 2 и 3);
3. Не прибави согласност на проектна документација за недвижно културно наследство од особено значење (член 75 став (1));
4. Врши преместување на недвижно културно наследство без Одлука на Владата на Република Македонија или без одобрение на Управата (член 76 ставови (4) и (5));
5. Напушти загрозувано културно наследство без согласност на надлежниот орган или без да изврши целосно истражување, документирање и преземање на неопходните мерки на спасување (член 77);
6. Изврши уривање на дотраено културно наследство без согласност на надлежниот орган (член 78);
7. Врши конзерваторски истражувања без одобрение од Управата, во случаите кога е потребно такво одобрение (член 82 став (3));
8. Изведува работи на непосредна заштита без конзерваторско одобрение (член 87 став (1));
9. Не го провери потеклото на движното добро или не ја извести Управата, односно органот за внатрешни работи за секоја сомнителна понуда за откуп (член 92 ставови (1) и (2));
10. Како предмет на колекција има заштитено добро од домашно и странско потекло стекнато на начин спротивен на закон (член 93 став (2) точка 1);
11. Како предмет на колекција има заштитено добро вклучено во јавна збирка (член 93 став (2) точка 2);
12. Како предмет на колекција има заштитено добро што е интегрален дел на заштитена недвижност (член 93 став (2) точка 3);
13. Како предмет на колекција има археолошки предмет (член 93 став 3);
14. Не изврши мерка на безбедносна заштита на културното наследство (член 102 став (1));
15. Не преземе мерки на заштита и спасување на културното наследство во случај на вооружен судир или природна непогода (член 107 став (1));

16. Не изврши враќање во поранешната состојба, по предизвикана штета на културното наследство во случаите утврдени со овој закон (член 139 став (1)) и

17. Не овозможи увид на инспекторот (член 170).

(2) Со парична казна од 20.000 до 50.000 денари ќе се казни за прекршок од ставот (1) на овој член и одговорното лице во правното лице.

(3) Со парична казна од 20.000 до 50.000 денари за прекршок од ставот (1) точки 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 и 17 на овој член ќе се казни трговец-поединец.

(4) Со парична казна од 20.000 до 50.000 денари за прекршок од ставот (1) точки 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 и 17 на овој член ќе се казни физичко лице.

(5) За прекршокот од ставот (1) точки 2, 3, 5, 9, 10, 11, 12 и 13 на овој член, на правното лице и на физичкото лице може да му се изрече мерка на безбедност одземање на предметите што претставуваат заштитено движно добро кое е стекнато со извршување на прекршокот.

(6) За прекршок од ставот (1) точки 1, 3, 4, 6, 7, 8 и 14 на овој член, на правно лице може да му се изрече и мерка на безбедност забрана на вршење на дејноста во траење од шест месеца до две години.

Член 173

(1) Со парична казна од 100.000 до 200.000 денари ќе се казни за прекршок правно лице, ако:

1. Не води уредна документација и евиденција за археолошките истражувања и мерките на заштита што ги презема (член 59 став (1) точка 1);

2. Не обезбеди чување и одржување на археолошкото наоѓалиште и наодите (член 59 став (1) точка 2);

3. Не презема соодветни мерки на заштита и наодите ги остава откриени или изложени на отворено во текот на археолошките ископувања (член 59 став (1) точка 3);

4. Не врши или не организира вршење на конзерваторски работи на наоѓалиштето или наодите за време на истражувањата (член 59 став (1) точка 4);

5. Не ги презема неопходните мерки за техничко обезбедување на наоѓалиштето и уредување на неговата непосредна околина пред напуштањето на теренот (член 59 став (2) точка 1);

6. Не ја врати претходната состојба на теренот на кој се вршени археолошките истражувања, пред напуштањето на теренот, ако наоѓалиштето не се конзервира или презентира (член 59 став (2) точка 2);

7. Во определениот рок не поднесе извештај за археолошките истражувања (член 59 став (3) точка 1);

8. Во определениот рок не ја предаде финалната документација за археолошките истражувања (член 59 став (3) точка 2);

9. Во определениот рок не ги објави резултатите од археолошките истражувања (член 59 став (3) точка 3);

10. Не ги предаде движните наоди на определениот музеј во утврдените законски рокови (член 59 став (3) точка 4);

11. Не го почитува правото на научна сопственост (член 62 став (2) точки 2 и 3);

12. Употребува метал-детектори и друга опрема за детекција при археолошки истражувања, без одобрение за употреба или таквата опрема ја употребува за вршење или поттикнување на незаконски ископувања (член 63 ставови (1) и (3));

13. Не ги предаде случајно откриените предмети, земени од местото каде што се најдени или не ги презема неопходните мерки да се обезбеди нивна заштита од пропаѓање или отуѓување (член 65 став (2) точка 1);

14. Не ги даде релевантните податоци во врска со местото, положбата на предметите, времето на случајното откривање и околностите под кои тоа е направено (член 65 став (2) точка 2);

15. За изработка на нацртот на просторен и урбанистички план користи заштитно-конзерваторски основи што не се одобрени и уредно заверени од Управата (член 71 став (6));

16. Не поднесе извештај за извршените конзерваторски истражувања и не ја предаде финалната документација во роковите определени со закон (член 84);

17. Не изврши стручна контрола на конзерваторски проект (член 86 став (1));

18. Не постапи по забелешките дадени во извештајот за извршената стручна контрола на конзерваторскиот проект (член 86 став (5));

19. Не врши конзерваторски надзор над изведувачето на работите на непосредна заштита (член 89 став (1));

20. Не ги отстрани констатираните недостатоци по забелешките дадени при приемот на изведените работи (член 91 став (7));

21. Не ја извести надлежната установа за заштита за секој набавен предмет, пред неговото пуштање во продажба или не достави месечен извештај за извршената продажба на антиквитети, уметнички и други предмети на колекции (член 94 став (2) точка 1);

22. Не обезбеди исправа за откажување од правото на првенствено купување на заштитено добро (член 94 став (2) точка 2);

23. Врши размена и отстапување на заштитени движни добра без одобрение на Управата (член 95 став (3));

24. Не донесе план за превентивна заштита и итна акција во случај на незаконски дејствија (член 104 став (1)).

25. Не пријави културно наследство или добра за кое основано се претпоставува дека претставува културно наследство, како и фактичка или правна промена на заштитено добро по неговото пријавување, во рокот утврден со овој закон (член 129);

26. Не постапува со заштитеното добро како добар домаќин, односно не го чува, почитува, одржува или на време не ги презема пропишаните мерки на заштита (член 130 став (1));

27. Не ги надомести вложените јавни средства во случај на отуѓување на заштитено добро (член 131 став (1));

28. Не допушти документирање, проучување, истражување и спроведување на мерки на заштита во случаи кога е издадено одобрение од Управата (член 132 ставови (1) и (2));

29. Не отстапи културно наследство на привремено користење за потреби на културни манифестации (член 133 став (1));

30. Не овозможи достапност на културното наследство на јавноста на посебен начин (член 134 ставови (1) и (2));

31. Не го почитува правото на првенствено купување (член 140 став (1)).

(2) Со парична казна од 10.000 до 30.000 денари ќе се казни за прекршок од ставот (1) на овој член и одговорното лице во правното лице.

(3) Со парична казна од 10. 000 до 40.000 денари за прекршок од ставот (1) на овој член ќе се казни трговец-поединец.

(4) Со парична казна од 10.000 до 30.000 денари за прекршок од ставот (1) на овој член ќе се казни физичко лице.

(5) За прекршокот од ставот (1) точки 3, 13, 21, 23, 25 и 26, на овој член, на правното лице и на физичкото лице може да му се изрече мерка на безбедност одземање на предметите што претставуваат заштитено движно добро кое е стекнато со извршување на прекршокот.

(6) За прекршок од ставот (1) точки 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 23 и 24 на овој член, на правно лице може да му се изрече и мерка на безбедност забрана на вршење на дејноста во траење од шест месеца до две години.

Член 174

(1) Со парична казна од 50.000 до 150.000 денари ќе се казни за прекршок правно лице, ако:

1. Не ги води евиденциите за културното наследство и добрата за кои основано се претпоставува дека претставува културно наследство, пропишани со овој закон (член 34);

2. Не поднесе пријава за регистрација на културно наследство заштитено *ex lege* (член 46 став (1) точка 1);

3. Не изврши означување на недвижно културно наследство со знак за заштита или означувањето не го изврши во определениот рок (член 48 став (2));

4. Не изврши означување на недвижно културно наследство и на специјален транспорт на движно културно наследство во определени случаи или означувањето го изврши без одобрение од Управата (член 48 став 3);

5. Не ја информира јавноста за текот на археолошките истражувања (член 59 став (1) точка 5);

6. Не овозможи разгледување на наоѓалиштето и наодите од страна на овластени лица (член 59 став (1) точка 6);

7. Истакнува фирми, реклами, табли, плакати и други известувања на заштитено недвижно добро без одобрение на Управата (член 80);

8. Не покаже и издаде уредна исправа за сопственост на заштитеното добро што го продава (член 94 став (2) точка 3);

9. Не го извести купувачот за можноста за забрана на извоз на купеното добро (член 94 став (2) точка 4);

10. Не ја извести Управата за враќање во земјата на изнесеното заштитено добро и за неговата состојба во која се наоѓа (член 96 став (5));

11. Во определениот рок не пријави увоз на движно културно наследство (член 99);

12. Не утврди соодветни мерки за намалување на штетни последици од загадување на културното наследство (член 111 став (1) точка 3);

13. Не преземе мерки за унапредување на квалитетот на животната средина во заштитените подрачја (член 112 став (1));

14. Врши стопанска дејност во недвижно културно наследство или во друго недвижно добро заштитено според одредбите на овој закон без претходно одобрение од Управата (член 121 став (1));

15. Користи име или облик на културно наследство за комерцијални цели без одобрение на Управата (член 122);

16. Не даде стручна помош на имател на заштитено добро во итни случаи (член 123 став (5));

17. Не прими на привремено чување движно културно наследство за кое имателот има право на депонирање (член 128 став (1)) и

18. Не го извести новиот имател на заштитеното добро за статусот и режимот на заштита на таквото добро, како и за евентуални обврски по друга правна основа (член 135).

(2) Со парична казна од 5.000 до 20.000 денари ќе се казни за прекршок од ставот (1) на овој член и одговорното лице во правното лице.

(3) Со парична казна од 5.000 до 30.000 денари за прекршок од ставот (1) точки 8, 9, 10, 11 и 18 на овој член ќе се казни трговец - поединец.

(4) Со парична казна од 5.000 до 20.000 денари за прекршок од ставот (1) точки 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 и 18 на овој член ќе се казни физичко лице.

(5) За прекршокот од ставот 1 точки 8, 9 и 11 на овој член, на правното лице и на физичкото лице може да му се изрече и мерка на безбедност одземање на предмети што претставуваат заштитено движно добро кое е стекнато со извршување на прекршокот.

Глава XI

ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Оддел 1

ПРЕОДНИ ОДРЕДБИ

Валоризација и ревалоризација на спомениците на културата

Член 175

(1) Постапките за утврдување својство на споменик на културата за движни и недвижни добра започнати според прописите што важеле пред примената на овој закон, ќе бидат завршени според одредбите на овој закон.

(2) Спомениците на културата чие својство е утврдено со решение на надлежниот завод за заштита на спомениците на културата според прописите што важеле до примената на овој закон, остануваат под заштита како културно наследство, до завршувањето на постапката за нивна ревалоризација согласно со овој закон.

(3) Ревалоризацијата во смисла на ставот (2) од овој член се врши во рок од три години за недвижни, односно една година за движни споменици на културата, сметано од денот на примената на овој закон.

(4) Ревалоризацијата на спомениците на културата од ставот (2) на овој член се врши според посебна програма што ја донесува Министерството за култура.

(5) Решенијата од ставот (2) на овој член остануваат во сила до донесувањето на соодветниот акт во постапката за ревалоризација на спомениците на културата.

Ревалоризација на одделни природни реткости

Член 176

(1) Меморијалните споменици на природата и другите интегрални добра, создадени од човекот и природата, заштитени како природна реткост според прописите што важеле до примената на овој закон, остануваат под заштита како природно наследство до нивното ревалоризирање како културно наследство, односно културни предели во смисла на овој закон.

(2) По исклучок, природните реткости од ставот (1) на овој член, за кои се донесени и решенија за утврдување својство споменик на културата, остануваат под заштита како културно наследство, до нивната ревалоризација во смисла на член 175 на овој закон.

(3) Ревалоризацијата на интегралните добра од ставот (1) на овој член се врши во рок од три години од денот на примената на овој закон, ако со закон од областа на заштитата на природното наследство не е определен поинаков рок на преоден режим.

(4) Министерствата за култура и за заштита на животната средина и просторното планирање ги разграничуваат добрата од ставовите (1) и (2) на овој член и утврдуваат Список на природни реткости за ревалоризација како културни предели.

(5) Елаборатите за ревалоризација на добрата во Списокот од ставот (4) на овој член ги изработуваат заеднички тимови, формирани со решение на министерствата за култура и за заштита на животната средина и просторното планирање.

Отпочнување со работа на Управата

Член 177

(1) Управата почнува со работа со денот на именувањето на директорот.

(2) Владата на Република Македонија во рок од 30 дена од денот на влегувањето во сила на овој закон ќе го именува директорот на Управата.

(3) Во рок од 30 дена од денот на отпочнувањето со работа на Управата ќе се донесат актите за организација и систематизација на работните места на Управата.

(4) Управата ги презема и ги распоредува работниците на заводите за заштита на спомениците на културата од членот 178 на овој закон и на одделни установи за заштита на движното културно наследство, во согласност со актите од ставот (3) на овој член, во рок од шест месеца од денот на влегувањето во сила на овој закон.

(5) Со денот на примената на овој закон, Управата ја презема потребната документација, архивата и други средства за делот од надлежноста на Управата од заводите за заштита на спомениците на културата од членот 178 на овој закон и на одделни установи за заштита на движното културно наследство.

Реорганизација на заводите за заштита на спомениците на културата

Член 178

(1) Со денот на примената на овој закон:

1. Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата продолжува со работа како Национален конзерваторски центар, со надлежност и за општините за кои не се основани конзерваторски центри;

2. Заводот за заштита на спомениците на културата на град Скопје продолжува со работа како Конзерваторски центар-Скопје со надлежност за подрачјето на општините Центар, Карпош, Ѓорче Петров, Сарај, Кондово, Чучер Сандево, Чаир, Шуто Оризари, Гази Баба, Арачиново, Илинден, Петровец, Зелениково, Студеничани, Сопиште и Кисела Вода;

3. Заводот за заштита на спомениците на културата и Народен музеј во Охрид, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Охрид, со надлежност, за подрачјето на општините Охрид, Белчишта, Косел, Мешеишта, Луково, Делогожди, Лабуништа, Велешта, Вевчани и Струга;

4. Заводот за заштита на спомениците на културата, природните реткости, музеј и галерија во Битола, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Битола, со надлежност за подрачјето на општините Битола, Бистрица, Новаци, Бач, Старавина, Могила, Кукуречани, Цапари, Добрушево, Демир Хисар, Сопотница и Ресен;

5. Заводот за заштита на спомениците на културата, природните реткости и музеј во Прилеп, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Прилеп, со надлежност за подрачјето на општините Прилеп, Долнени, Тополчани, Кривогаштани, Витолиште, Крушево и Житоше;

6. Заводот за заштита на спомениците на културата, природните реткости и Народен музеј во Штип, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Штип, со надлежност за подрачјето на општините Штип, Карбинци, Радовиш, Конче, Подареш, Свети Николе, Лозово, Кочани, Чешиново, Облешево, Зрновци и Оризари и

7. Заводот за заштита на спомениците на културата, природните реткости и музеј во Струмица, продолжува со работа како Конзерваторски центар-Струмица, со надлежност за подрачјето на општините Струмица, Ново Село, Василево, Босилево, Куклиш, Муртино, Валандово, Гевгелија, Миравци, Богданци и Стар Дојран.

(2) Заводите од ставот (1) на овој член, со новите називи и надлежности утврдени со овој закон, продолжуваат со работа со работниците кои не ги презема Управата, а во Охрид, Битола, Прилеп, Штип и Струмица без работниците кои остануваат во музеите како самостојни јавни установи за заштита.

(3) Установите од ставот (1) точки 1 и 2 на овој член ќе ја усогласат својата организација во рок од шест месеца, а установите од точките 3, 4, 5, 6 и 7 на истиот став, својата организација ќе ја усогласат во рок од една година од денот на примената на овој закон.

(4) Националниот конзерваторски центар и конзерваторските центри утврдени во ставот (1) на овој член продолжуваат да работат како национални установи за заштита.

(5) Музеите од ставот (2) на овој член продолжуваат со работа како национални установи за заштита, до утврдување на нивниот статус согласно со закон.

(6) Распоредувањето на работниците и уредувањето на прашањата во врска со опремата, инвентарот и другите работи, архивата, документацијата средствата за работа и другите средства на установите од ставот (1) точки 3,4,5,6 и 7 на овој член ќе се изврши во рок од шест месеца од денот на примената на овој закон.

Определување на овластени субјекти за заштита на фототечни добра и на духовно културно наследство

Член 179

Министерот за култура во рок од 30 дена од денот на примената на овој закон ќе ги определи правните лица од членот 156 на овој закон.

Основање на Националниот совет

Член 180

Националниот совет ќе се основа во рок од 30 дена од денот на примената на овој закон.

Подзаконски акти

Член 181

Прописите чие донесување е предвидено со овој закон ќе се донесат најдоцна во рок од осум месеца од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Стручни звања

Член 182

(1) На лицата кои до денот на примената на овој закон се здобиле со звање виш конзерватор и конзерватор-советник согласно со Законот за заштита на спомениците на културата ("Службен весник на СРМ" број 24/73 и 42/76 и "Службен весник на Република Македонија" број 12/93) здобиеното звање им се признава.

(2) Постапките за добивање на звањата виш-конзерватор и конзерватор-советник започнати според прописите што важеле пред примената на овој закон, ќе се завршат според одредбите на овој закон.

Оддел 2

ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Престанување на постојниот закон

Член 183

Со денот на примената на овој закон престанува да важи Законот за заштита на спомениците на културата ("Службен весник на СРМ" број 24/73 и 42/76 и "Службен весник на Република Македонија" број 12/93).

Влегување во сила на Законот и почеток на примена на Законот

Член 184

Овој закон влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во "Службен весник на Република Македонија", а ќе се применува од 1 јануари 2005 година.